

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
t. XII, nr 1

POZNAŃ

1993

Wskazówki dla autorów

● „Wiadomości Entomologiczne” zamieszczają oryginalne artykuły materiałowe, artykuły przeglądowe, dyskusyjne, notatki faunistyczne i krótkie doniesienia naukowe, których głównym podmiotem są owady, artykuły metodyczne, historiograficzne (w tym biograficzne), recenzje prac entomologicznych, polemiki, sprostowania itp. oraz sprawozdania, komunikaty i inne materiały kronikarskie z zakresu szeroko pojętej działalności entomologicznej. Prace publikowane są w języku polskim. Dopuszcza się, w uzasadnionych przypadkach, możliwość drukowania oryginalnych prac materiałowych w języku angielskim, z obszernym polskim streszczeniem i objaśnieniami tabel oraz rycin także w języku polskim. Możliwość nieodpłatnego publikowania w „Wiadomościach Entomologicznych” mają tylko pełnoprawni członkowie Polskiego Towarzystwa Entomologicznego.

● Objętość artykułów nadsyłanych do druku nie może przekraczać objętości równoważnej 290 wierszom po maksymalnie 65 znaków (około 10 stron znormalizowanego maszynopisu, włączając w to tabele i ryciny). Artykuły przekraczające ustaloną objętość mogą być przyjęte jedynie po pisemnym zadeklarowaniu przez autora, pokrycia kosztów edycji objętości ponadnormatywnej. Krótkie doniesienia, recenzje, sprawozdania, komunikaty i materiały kronikarskie nie powinny przekraczać 2 stron maszynopisu. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich oraz poprawiania usterek stylistycznych i dotyczących nazewnictwa, bez uzgodnienia z autorem.

● Osoby nie będące członkami Polskiego Towarzystwa Entomologicznego mają prawo drukowania swoich prac tylko za pełną odpłatnością kosztów edycji.

● Maszynopisy (znormalizowane – z marginesem 4 cm i podwójnym odstępem między wierszami) należy nadsyłać w trzech egzemplarzach, z których jeden musi być oryginałem. Maszynopisy nie mogą zawierać żadnych wyróżnień czcionek (spacji, wersalików, podkreśleń itp.), ani też poprawek robionych atramentem lub ołówkiem. Nadesłany maszynopis powinien zawierać:

- tytuł pracy w języku polskim, pod nim w języku angielskim, zamieszczone na 1/3 wysokości od góry pierwszej strony;
- pełne brzmienie imienia i nazwiska autora(ów) pod tytułem angielskim, pod nazwiskiem dokładny adres (w przypadku krótkich doniesień, recenzji, sprawozdań i komunikatów, imię i nazwisko autora wraz z miejscowością należy umieścić na końcu pracy);
- abstrakt w języku angielskim, zawierający maksymalnie zwarte przedstawienie zawartości i wyników pracy (w przypadku oryginalnych prac materiałowych, dyskusyjnych i notatek faunistycznych).

Ponadto do artykułu może być dołączone streszczenie w języku angielskim (dotyczy to w szczególności prac przeglądowych, metodycznych i historiograficznych, w których nie obowiązuje zamieszczanie abstraktu). Dopuszcza się możliwość nadsyłania tytułu, abstraktu i streszczenia wyłącznie w języku polskim, przy czym kosztem ich tłumaczenia, podobnie jak weryfikacji nadesłanych tekstów angielskich, obciążony zostanie autor.

● Rysunki i wykresy należy wykonać czarnym tuszem na kalce technicznej lub białym papierze. Fotografie powinny być czarno-białe, kontrastowe, wykonane na papierze błyszczącym. Na marginesie maszynopisu zaleca się zaznaczyć ołówkiem miejsca, w których mają być umieszczone ryciny i tabele. Ryciny muszą być zblokowane, przy czym liczba bloków winna być ograniczona do koniecznego minimum, a ich wielkość nie powinna przekraczać formatu A3. Ryciny, które były już reprodukowane, należy w opisie odpowiednio oznaczyć. Liczba fotografii i tabel powinna być maksymalnie ograniczona. Rysunki, fotografie i wykresy należy znakować liczbami arabskimi, a ich detale literami, natomiast tabele liczbami rzymskimi. Objaśnienia rycin należy zamieścić oddzielnie, a objaśnienia tabel łącznie z nimi, w języku polskim i angielskim.

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
t. XII, nr 1

POZNAŃ

1993

Redakcja

Lech Buchholz (sekretarz), Marek Bunalski, Stanisław Burdajewicz (redaktor naczelny), Jerzy M. Gutowski, Janusz Nowacki (zastępca redaktora naczelnego), Andrzej Woźnica

Copyright by Polskie Towarzystwo Entomologiczne
Poznań 1993

ISBN 83-01-08125-2
ISSN 0138-0737

Wydano z pomocą finansową Komitetu Badań Naukowych

Adres redakcji
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, tel. 47-44-91 w. 39

Wydanie I. Nakład 500 + 50 egz. Ark. druk. 4. Ark. wyd. 4,5.
Fotoskład ZP WELCOMP – tel. (061) 139-300.
Druk: Drukarnia Kolejowa, ul. Kolejowa 27, Poznań.

TREŚĆ

SANISŁAW BURDAJEWICZ – Pluskwiaki różnoskrzydłe (<i>Heteroptera</i>) występujące w wybranych uprawach nasiennych	5
BERNARD STANIEC – <i>Stenus guynemeri</i> DUVAL, 1850 (<i>Coleoptera</i> , <i>Staphylinidae</i>) – gatunek chrząszcza nowy dla fauny Polski	11
SZCZEPAN ZIARKO – Weryfikacja niektórych błędnych danych dotyczących <i>Cerambycidae</i> (<i>Coleoptera</i>), zawartych w „Katalogu Fauny Polski”	15
IZABELLA CHROBOK, LECH BOROWIEC – Zmienność i rozmieszczenie w Polsce <i>Oulema melanopus</i> (L.) i <i>O. duftschmidi</i> (REDT.) (<i>Coleoptera</i> , <i>Chrysomelidae</i>)	19
STANISŁAW KNUTELSKI – Nowe stanowiska niektórych rzadko spotykanych w Polsce ryjkowcowatych (<i>Coleoptera</i> , <i>Curculionidae</i>)	25
MAREK WANAT – Nowe stanowiska interesujących ryjkowcowatych (<i>Coleoptera</i> , <i>Curculionidae</i>) w Polsce	31
MACIEJ WITRYLAK – Cykl rozwojowy czteroocznika świerkowca – <i>Polygraphus poligraphus</i> (L.) (<i>Coleoptera</i> , <i>Scolytidae</i>) w górach	37
TADEUSZ PAWLIKOWSKI – Materiały do studiów nad strukturą zespołów żądłówek (<i>Hymenoptera</i> , <i>Aculeata</i>) Polski. 2. Osy społeczne (<i>Vespinae</i>) wschodnich Karkonoszy	41
JANUSZ NOWACKI, KRZYSZTOF PAŁKA, JANUSZ SOSIŃSKI – Nowe dla fauny Bieszczadów Zachodnich gatunki motyli (<i>Lepidoptera</i>)	45
WIKTOR KADŁUBOWSKI, BARBARA WILKANIEC – Przyczynek do poznania parazytoidów drążeli pędowej – <i>Blastodacna atra</i> (HOW.) (<i>Lepidoptera</i> , <i>Blastodacnidae</i>)	51
Krótkie doniesienia: 59 Nowe stanowiska i uwagi o niektórych polskich kołatkowatych (<i>Coleoptera</i> , <i>Anobiidae</i>) – J. BOROWSKI; 60 Nowe stanowiska i uwagi o niektórych polskich pustoszczach (<i>Coleoptera</i> , <i>Ptinidae</i>) – J. BOROWSKI; 61 <i>Acrotichis rosскоtheni</i> SUNDT (<i>Coleoptera</i> , <i>Ptiliidae</i>), nowy dla fauny Polski – L. BOROWIEC; 62 Nowe stanowiska i uwagi do kilku gatunków z rodzaju <i>Orthoperus</i> STEPHENS, 1829 (<i>Coleoptera</i> , <i>Corylophidae</i>) – L. BOROWIEC, J. KANIA; 63 Nowe dane i uwagi o występowaniu w Polsce niektórych gatunków z nadrodziny sprzążków (<i>Coleoptera</i> , <i>Elateroidea</i>) – L. BUCHHOLZ, M. OSSOWSKA; 64 <i>Trachyphloeus spinimanus</i> GERMAR, 1824 w Karpatach Polskich oraz nowe dla fauny Gorców i Pienin Spiskich gatunki ryjkowców (<i>Coleoptera</i> , <i>Curculionoidea</i>) – S. KNUTELSKI, Z. WITKOWSKI; 65 Stonkowate (<i>Coleoptera</i> , <i>Chrysomelidae</i>) nowe dla Puszczy Białowieskiej – T. MOKRZYCKI; 66 Spostrzeżenia lepidopterologiczne z Tatr – J. SOSIŃSKI; 67 Nowe stanowisko <i>Parnassius mnemosynae</i> (L.) (<i>Lepidoptera</i> , <i>Papilionidae</i>) w Polsce – J. SOSIŃSKI; 68 Nowe stanowiska sówkowatych (<i>Lepidoptera</i> , <i>Noctuidae</i>) w Polsce – J. NOWACKI	55
Sprostowania: B. BURAKOWSKI – Sprostowanie do pracy: Studia nad biologią, ekologią i rozszedzeniem chrząszczy omomiłkowatych w Polsce (<i>Coleoptera</i> , <i>Cantharidae</i>) – Pol. Pismo Ent., 61: 97–118	13

CONTENTS

STANISLAW BURDAJEWICZ – Heteropterans (<i>Heteroptera</i>) of selected seed crops	5
BERNARD STANIEC – <i>Stenus guynemeri</i> DUVAL, 1850 (<i>Coleoptera</i> , <i>Staphylinidae</i>) – new to the fauna of Poland	11
SZCZEPAN ZIARKO – Verification of some erroneous data on the <i>Cerambycidae</i> (<i>Coleoptera</i>) contained in the Catalogue of Polish Fauna	15
IZABELLA CHROBOK, LECH BOROWIEC – The variability and distribution of <i>Oulema melanopus</i> (L.) and <i>O. duftschmidi</i> (REDT.) (<i>Coleoptera</i> , <i>Chrysomelidae</i>) in Poland	19
STANISLAW KNUTELSKI – New localities of some rare weevils (<i>Coleoptera</i> , <i>Curculionidae</i>) in Poland	25
MAREK WANAT – New localities of interesting weevil species (<i>Coleoptera</i> , <i>Curculionidae</i>) in Poland	31
MACIEJ WITRYLAK – Life cycle of the four-eyed spruce bark-beetle – <i>Polygraphus poligraphus</i> (L.) (<i>Coleoptera</i> , <i>Scolytidae</i>) in the mountains	37
TADEUSZ PAWLIKOWSKI The materials to studies on the community structure of <i>Hymenoptera Aculeata</i> in Poland. 2. Social wasps (<i>Vespinae</i>) the Eastern Karkonosze Mts.	41
JANUSZ NOWACKI, KRZYSZTOF PAŁKA, JANUSZ SOSIŃSKI – <i>Lepidoptera</i> new to the fauna of the West Bieszczady Mts.	45
WIKTOR KADŁUBOWSKI, BARBARA WILKANIEC – A contribution to the knowledge of parasitoids of the pith moth – <i>Blastodacna atra</i> (How.) (<i>Lepidoptera</i> , <i>Blastodacnidae</i>)	51
Short communication: 59 New localities and notes on some Polish furniture beetles (<i>Coleoptera</i> , <i>Anobiidae</i>) – J. BOROWSKI; 60 New localities and notes on some Polish spider beetles (<i>Coleoptera</i> , <i>Ptinidae</i>) – J. BOROWSKI; 61 <i>Acrotrichis rosskotheni</i> SUNDT (<i>Coleoptera</i> , <i>Ptiliidae</i>), new to the Polish fauna – L. BOROWIEC; 62 New records and notes on some species of the genus <i>Orthoperus</i> STEPHENS, 1829 (<i>Coleoptera</i> , <i>Corylophidae</i>) – L. BOROWIEC, J. KANIA; 63 New data and notes on the distribution of some elateroid species (<i>Coleoptera</i> , <i>Elateroidea</i>) in Poland – L. BUCHHOLZ, M. OSSOWSKA; 64 <i>Trachyphloeus spinimanus</i> GERMAR, 1824 in the Polish Carpathian Mts. and weevil species (<i>Coleoptera</i> , <i>Curculionoidea</i>) new to the fauna of the Gorce and Pieniny Spiskie Mts. – S. KNUTELSKI, Z. WITKOWSKI; 65 <i>Chrysomelidae</i> (<i>Coleoptera</i>) new to the Białowieża Forest – T. MOKRZYCKI; 66 Lepidopterological observations from the Tatra Mts. – J. SOSIŃSKI; 67 A new locality of <i>Parnassius mnemosyne</i> (L.) (<i>Lepidoptera</i> , <i>Papilionidae</i>) in Poland – J. SOSIŃSKI; 68 New records of noctuid moths (<i>Lepidoptera</i> , <i>Noctuidae</i>) in Poland – J. NOWACKI	55
Corrections: B. BURAKOWSKI – Correction to the paper: Studien an der Biologie, Ökologie und Verbreitung der Weichkäfer in Polen (<i>Coleoptera</i> , <i>Cantharidae</i>) – Pol. Pismo Ent., 61: 97–118.	13

Pluskwiaki różnoskrzydłe (*Heteroptera*) występujące w wybranych uprawach nasiennych

Heteropterans (*Heteroptera*) of selected seed crops

STANISŁAW BURDAJEWICZ

Katedra Entomologii AR, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań

ABSTRACT. Entomofauna: *Heteroptera*, *Coleoptera*, *Diptera*, *Hymenoptera* and two groups of *Homoptera* were investigated in 13 seedcrops. Results of the studies on *Heteroptera* are presented here.

Wstęp

W badaniach nad entomofauną występującą w uprawach nasiennych, głównie roślin ogrodniczych (Tab. I), analizą objęto następujące grupy systematyczne: *Heteroptera*, *Coleoptera*, *Diptera*, *Hymenoptera* a z *Homoptera*: *Cicadodea* i *Aphidodea*.

Niewiele jest prac, które by obejmowały całą entomofaunę występującą w uprawach nasiennych. Najbardziej zbliżonymi badaniami, w tym zakresie, są prace OBARSKIEGO (1960, 1961) w których przedstawił entomofaunę wybranych roślin baldaszkowych, uprawianych jednak jako rośliny zielarskie. Z powyższych prac wynika, że pluskwiaki różnoskrzydłe (*Heteroptera*) obok chrząszczy (*Coleoptera*), stanowią główną grupę owadów fitofagicznych. Fauna *Heteroptera*, występująca na określonych uprawach nasiennych w Polsce, zajmowała się głównie KORCZ (1970, 1984a, 1984b, 1987), która poza składem faunistycznym dokonała analizy szkodliwości gatunków z rodzajów: *Lygus* HAHN i *Orthops* FIBER, oraz opłacalności ich zwalczania (KORCZ, 1984c; KORCZ, SŁOTAŁA, 1989). O tym, że to właśnie zmieniki (*Lygus* spp.) stanowią główną grupę fitofagicznych pluskwiaków, potwierdzają badania innych autorów (BIELEWICZ-PAWIŃSKA, 1982; BABCZYŻYN, 1982).

Teren i metody badań

Badania nad składem entomofauny, występującej w uprawach nasiennych, prowadzono w latach 1986-1990 w gospodarstwie Rolniczego Zakładu Doświadczalnego (RZD) Baranowo, Akademii Rolniczej w Poznaniu. Analizą objęto 13 różnych upraw (Tab. II). W uprawach: selera, fasoli, kalafiora, sałaty

i cebuli analizę prowadzono przez 5 kolejnych lat a w pozostałych uprawach, ze względu na brak ciągłości tych upraw, przez 2–4 lata (niektóre, np. groch, tylko przez 1 rok).

Tab. I. Entomofauna upraw nasiennych (RZD-Baranowo, 1986–1990).

Entomofauna sampled from the seed-plants (RZD-Baranowo, 1986–1990).

Rząd – Order	Liczebność entomofauny w latach badań Numbers of entomofauna in the years of investigations					Suma Total	Na 100 uderzeń In 100 beats
	1986	1987	1988	1989	1990		
<i>Heteroptera</i>	818	667	704	761	341	3297	9,15
<i>Coleoptera</i>	405	848	3586	1220	7351	13410	37,25
<i>Diptera</i>	902	1193	2256	1288	1248	6887	19,13
<i>Hymenoptera</i>	48	132	13	78	70	341	0,94
<i>Homoptera</i>	841	2345	932	1206	996	6320	17,55
inne – others	29	32	61	133	76	331	0,91
Suma – Total	3043	5217	7552	4692	10082	30586	
Na 100 uderzeń In 100 beats	44,75	59,96	102,05	76,91	144,02	84,96	

Odłowy entomofauny prowadzono w odstępach dekadowych od końca maja do zbioru danej uprawy nasiennej. Wielkość pól nasiennych, w zależności od uprawy oraz roku, wahała się od 0,5 do 7 ha. W badaniach stosowano metodę czerpakową, przyjmując 100 uderzeń czerpakiem (4 × 25), wykonanych po przekątnych pola, za jedną próbę. Odłowioną entomofaunę, po zatruciu, segregowano wstępnie na 6 grup (Tab. I) a następnie, w wybranych grupach, oznaczono do gatunku.

Plantacje, w których wykonywano odłowy, były chronione chemicznie według ramowego programu ochrony roślin.

Wyniki

W latach prowadzonych badań odłowiono w uprawach nasiennych 30 586 sztuk owadów. Kolejność analizowanych grup, wg. liczebności, przedstawiała się następująco: *Coleoptera* (43,84%), *Diptera* (22,51%), *Homoptera* (20,66%), *Heteroptera* (10,77%), *Hymenoptera* (1,11%) i inne (1,08%). Pozyskane w poszczególnych latach liczby owadów (Tab. I), poza rokiem 1990, były dość wyrównane co wskazuje, mimo oddziaływania na nie czynników antropogenicznych, na znaczną stabilność entomofauny występującej w tych uprawach. Wyższa liczebność entomofauny w roku 1990 była spowodowana dość masowymi odłowami słodyszka rzepakowego *Meligethes aeneus* (F.).

Pluskwiaki różnoskrzydłe, mimo iż w analizie zajęły czwarte miejsce (Tab. I), stanowiły, jako gatunki fitofagiczne (97,45%) znaczącą grupę owadów w uprawach nasiennych. Odłowiono ich 3297 sztuk, w której to liczbie stwierdzono

39 gatunków należących do 27 rodzajów (Tab. II). Najwięcej gatunków pluskwiaków odłowiono w uprawach: marchwi, selera, facelii, fasoli i kalafiora a najmniej w uprawach: grochu, rzodkiewki, ogórka i kopru (Tab. II). Najwyższe średnie liczby pluskwiaków przypadających na jedną próbę (100 uderzeń) odłowiono kolejno w uprawach: grochu, sałaty, cebuli i kopru (Tab. II). Faunę *Heteroptera*, w zależności od uprawy nasiennej, odławiano od 10 VI do 9 IX. Najwcześniej tj. 10 VI odławiano ją na marchwi, soi i facelii a o miesiąc później na kalafiorze, selerze, cebuli i fasoli. Maksymalne pojawy pluskwiaków w uprawach: marchwi, soi i facelii stwierdzono od 24 VI do 10 VII i od 4 VIII do 25 VIII a na kalafiorze, selerze i fasoli od 28 VII do 2 VIII i od 19 VIII do 26 VIII. Zdecydowana większość (95,81%) gatunków pluskwiaków należała do rodziny *Miridae*. Gatunkiem dominującym był *Lygus rugulipennis* (POPP.), który w rodzinie *Miridae* stanowił 62,58%, w całej heteropterofaunie 59,96% a w całej odłowinnej entomofaunie 6,46%. Gatunek ten występował we wszystkich analizowanych uprawach nasiennych z tym, że najliczniej był odławiany w uprawach: kalafiora, facelii, rzodkiewki, selera i ogórka a najmniej w uprawach: grochu, soi i kopru. Innymi gatunkami z rodziny *Miridae*, które występowały liczniej w uprawach marchwi były: *Orthops kalmi* (L.) (2,21%), *O. campestris* (L.) (2,09%) oraz *Lygus gemellatus* (H. S.) (2,00%), którego jednak częściej odławiano w uprawach kalafiora (Tab. II).

Znaczenie gatunków z rodzajów *Lygus* i *Orthops* potwierdza również fakt, iż ich larwy, poza uprawą: kopru, grochu i rzodkiewki, występowały na pozostałych 10 uprawach nasiennych (Tab. II). Najwięcej larw zmieników stwierdzono w uprawach: kalafiora, marchwi i facelii a najmniej w uprawach soi i sałaty. Larwy zmieników w uprawach marchwi stwierdzono od 24 VI do 18 VII i od 12 VIII do 28 VIII. W większości pozostałych upraw larwy odławiano w okresie od 3 VII do 16 VII i od 12 VIII do 26 VIII a w uprawach selera odławiano je tylko od 12 VIII do 9 IX. Liczebność larw zmieników w drugim terminie była 3–4 razy wyższa niż w okresie występowania I-go pokolenia.

Dyskusja

Porównanie uzyskanych wyników z danymi innych autorów (KORCZ, 1976, 1984a, 1984b; OBARSKI, 1960, 1961), ze względu na różność upraw oraz miejsca i czasu prowadzonych odłowów, jest dość problematyczne. Niemniej istnieje zbieżność poglądów, iż pluskwiaki różnoskrzydłe w uprawach nasiennych stanowią od 8 do 40 a nawet więcej procent składu odłowionej entomofauny. Dane własne, oparte na 13 analizowanych plantacjach wykazały, iż *Heteroptera* stanowiły średnio tylko 10,77% całej odłowionej entomofauny. Stwierdzone w badaniach gatunki pluskwiaków należały do 6 rodzin z których dominującą była rodzina *Miridae* (95,81%) podczas gdy KORCZ (1976) podaje dominację tej rodziny w granicach 91–98%. Liczba stwierdzonych gatunków w poszczególnych uprawach była dość zróżnicowana np. od 10 gatunków w uprawach cebuli

do 22 gatunków w uprawie marchwi, podczas gdy KORCZ (1976, 1984b) w powyższych uprawach stwierdziła 12 i 32 gatunki.

Istnieje zgodność co do dominacji, w uprawach nasiennych, gatunków z rodzajów *Lygus* i *Orthops*. Najliczniejszym gatunkiem był *Lygus rugulipennis*, który występował we wszystkich analizowanych uprawach i stanowił od 15,07% w uprawach marchwi do 99,04% w uprawach ogórka – całej odłowionej fauny *Heteroptera*. Nieco odmienną dominację gatunków w uprawie marchwi stwierdzili KORCZ (1976) i OBARSKI (1960), w której to uprawie dominującym gatunkiem był *Orthops campestris*, podczas gdy w badaniach własnych gatunek ten zajmował 3 pozycję (11,08%).

Istnieje zgodność poglądów, iż fauna *Heteroptera*, w której zdecydowana większość, bo ponad 90%, to gatunki fitofagiczne, stanowią poważne zagrożenie dla upraw nasiennych.

Gatunkiem który decydował o składzie fauny *Heteroptera* w 13 uprawach nasiennych był *Lygus rugulipennis* (średnio 59,96%) a łącznie z larwami stanowił 87,44% całej odłowionej fauny *Heteroptera*.

PIŚMIENICTWO

- BABCZYŚYŃ M., 1982: Szkodniki z rodzaju *Lygus* (zmieniki) w produkcji nasiennej. Hodowla Roślin, nr 2/3: 41-47.
- BILEWICZ-PAWIŃSKA T., 1970: Przegląd badań nad rolą zmieników (*Lygus* sp.) w agrocenozach w Polsce. Ekologia Polska, ser. B, 16,4: 00-00.
- KORCZ A., 1976: Nasilenie występowania pluskwiaków roślinożernych z rzędu różnoskrzydłych (*Heteroptera*) na niektórych uprawach nasiennych roślin baldaszkowatych (*Umbeliferae*). Prace Naukowe IOR, 18, 2: 125-155.
- KORCZ A., 1984a: Występowanie pluskwiaków z rzędu różnoskrzydłych (*Heteroptera*) na plantacjach fasoli nasiennej (*Phaseolus vulgaris* L.) w Polsce. Prace Naukowe IOR, 26, 2: 77-100.
- KORCZ A., 1984b: Fauna pluskwiaków z rzędu różnoskrzydłych (*Heteroptera*) występująca na plantacjach nasiennych cebuli (*Allium cepa* L.) w Polsce. Prace Naukowe IOR 26, 2: 63-76.
- KORCZ A., 1984c: Uszkodzenia powodowane przez pluskwiaki różnoskrzydłe (*Heteroptera*) występujące na plantacjach nasiennych ogórków (*Cucumis sativum* L.) w Polsce. Prace Naukowe IOR, 26, 1: 107-187.
- KORCZ A., 1987: Szkodliwa entomofauna z rodzaju *Lygus* i *Orthops* (*Heteroptera*, *Miridae*) występująca na niektórych uprawach nasiennych warzyw w Polsce oraz opłacalność jej zwalczania. Prace Naukowe IOR, 28, 1-2: 207-289.
- KORCZ A., SŁOTAŁA A., 1989: Próg szkodliwości zmieników na fasoli nasiennej oraz opłacalność ich zwalczania. Ochrona Roślin, nr 8: 00-00.
- OBARSKI J., 1960: Próba ustalenia składu entomofauny roślin baldaszkowatych na podstawie odłowów z kolendry, kopru włoskiego i kminku. Biuletyn IOR, 9: 106-111.
- OBARSKI J., 1961: Dalsze badania nad entomofauną roślin baldaszkowatych oraz próba jej analizy na podstawie 3 letnich wyników. Biuletyn IOR, 13: 123-159.

Stenus guynemeri DUVAL, 1850 (*Coleoptera, Staphylinidae*)
– gatunek chrząszcza nowy dla fauny Polski

Stenus guynemeri DUVAL, 1850 (*Coleoptera, Staphylinidae*) – new to the fauna of
Poland

BERNARD STANIEC

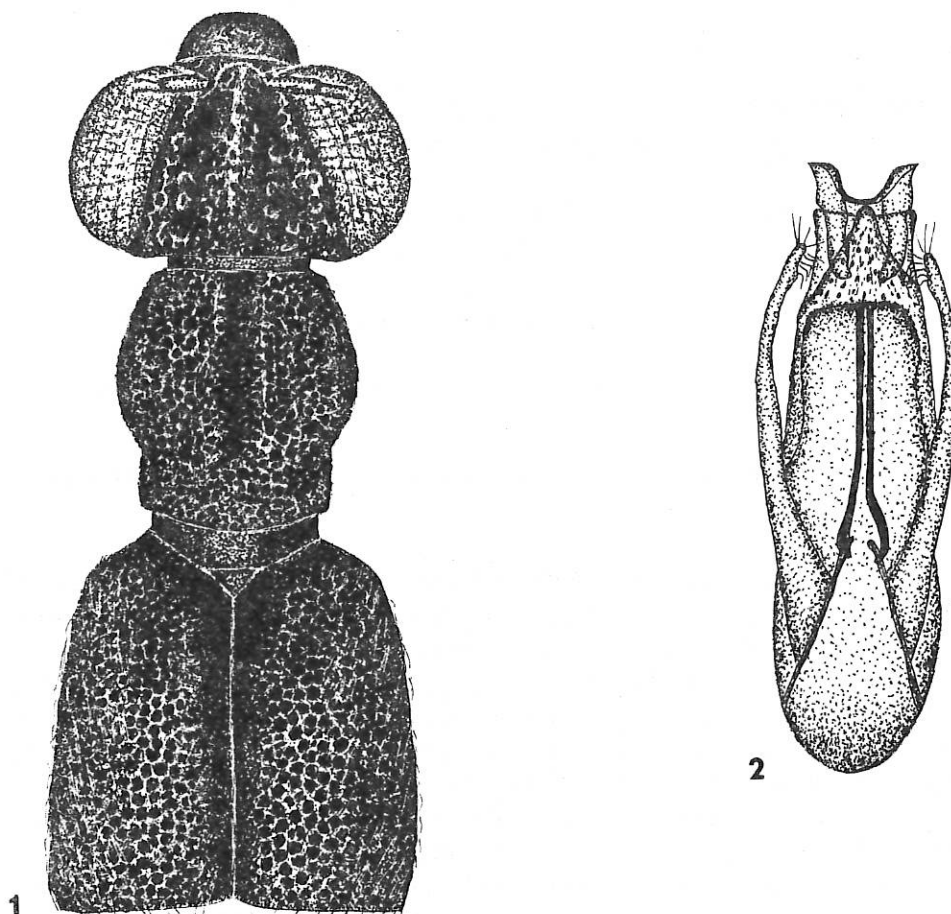
Zakład Zoologii Instytutu Biologii UMCS, ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin

ABSTRACT. *Stenus guynemeri* DUVAL, new to the Polish fauna, was found in Valley of Roztoka in the Polish Tatra Mts.

Rodzaj *Stenus* LATREILLE, 1839 należący do podrodziny *Steninae*, obejmuje w Europie Środkowej ok. 120 gatunków z czego dotychczas w Polsce na pewno stwierdzono 91 (BENICK, 1964; BURAKOWSKI i in., 1979). Są to chrząszcze charakteryzujące się wydłużonym, przeważnie silnie i gęsto punktowanym ciałem, barwy czarnej oraz posiadaniem wielkich oczu, zajmujących cały brzeg boczny głowy. Ekologicznie są związane najczęściej z wilgotnymi środowiskami (np. brzegi różnych zbiorników wodnych, ściółka wilgotnych lasów, gnijąca roślinność na polach i w ogrodach). Nieliczne gatunki występują w miejscach mniej wilgotnych (np. bory sosnowe, wydmy, suche zbocza).

Stenus guynemeri DUVAL jest kusakiem związanym z terenami górzystymi. Spotykany bywa w pobliżu wodospadów, źródlisk, potoków i okresowych cieków wodnych sączących się ze skał, gdzie przebywa najczęściej pod wilgotnym mchem, żwirem i w piasku. Określany jest jako stenotop, hygrophil i muscicol (BENICK, 1964; KOCH, 1989). Jego zasięg występowania obejmuje Szwajcarię, Niemcy (Schwarzwald), Austrię (Alpy), Czechosłowację (BENICK, 1964; LUCHT, 1987). Odkryte przez autora stanowisko w Tatrach znajduje się na terenie Polski. – Tatrzański Park Narodowy, Dolina Roztoki, 1400–1500 m n.p.m., 5 VII 1992
o (martwy), znaleziony pod płaskim kamieniem w pobliżu potoku.

Ponieważ w literaturze polskiej brak jest informacji na temat morfologii *S. (Stenus) guynemeri*, poniżej zamieszczono klucz do rozróżnienia tego gatunku od niektórych, bliskich systematycznie *Steninae* z podrodzaju *Stenus* s. str. Gatunki te w obrębie podrodzaju charakteryzuje brak czerwonej plamy na pokrywach oraz krótkiej, podłużnej listewki środkowej w nasadowej części

Ryc. (Fig.) 1, 2. *Stenus guynemeri* DUVAL: 1 – głowa i tułów, strona grzbietowa (the head and the thorax, dorsal view); 2 – prącie (penis).

początkowych tergitach odwłoka i długość ciała ponad 4 mm (SZUJECKI, 1961). Uwzględniając *S. guynemeri* proponuję uzupełnić klucz SZUJECKIEGO (1961) w następujący sposób:

10. Przedplecze i pokrywy głęboko, szorstko, gęsto punktowane. Punkty łączą się tworząc na pokrywach głębokie, rynienkowate bruzdy *S. (Stenus) asphaltinus* ER.
- . Przedplecze i pokrywy delikatnie i równomiernie punktowane, rzadko pokrywy i przedplecze grubo, gęsto i głęboko punktowane, jednak pokrywy zawsze bez głębokich, rynienkowatych bruzd 11, 12.

- 11, 12. Przedplecze i pokrywy delikatnie, równomiernie punktowane. Golenie czarne lub dwubarwne (czarne i jasnobrunatne)
 S. (S.) aterrimus ER., *S. (S.) gracilipes* KR., *S. (S.) fossulatus* ER.
- . Głowa, przedplecze i pokrywy grubo, głęboko i gęsto punktowane. Środkowa część przedplecza z podłużnym wgnieceniem (Ryc. 1). Powierzchnia przedplecza i pokryw (szczególnie ich przednia część) nierówna. Długość przedplecza znacznie mniejsza od długości pokryw. Pokrywy głęboko wgniecione wzdłuż szwu, wyraźnie rozszerzone ku tyłowi, najszersze blisko tylnej krawędzi, pokryte długimi, jasnymi, przylegającymi włoskami. Nogi oprócz czarnej, końcowej części ud brunatnożółte. Głowa z wysoką, podłużną listewką środkową. Odwłok znacznie drobniej punktowany niż pozostała część ciała. Ciało silnie błyszczące. Długość złowionego osobnika wynosi 5,4 mm. Aparat kopulacyjny samca przedstawia ryc. 2.
 S. (S.) guynemeri DUV.

PIŚMIENNICTWO

- BENICK L., 1964: *Steninae*. W: H. FREUDE, K. W. HARDE, G. A. LOHSE, Die Käfer Mitteleuropas, 4; Goecke und Evers Verlag, Krefeld. ss. 108–129.
- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1979: Chrząszcze *Coleoptera* – Kusakowate *Staphylinidae*, część 1. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 6: 1–310.
- KOCH K., 1989: Die Käfer Mitteleuropas – Ökologie, 1. Goecke und Evers Verlag, Krefeld. 440 ss.
- LUCHT H. W., 1987: Die Käfer Mitteleuropas – Katalog. Goecke und Evers Verlag, Krefeld. 342 ss.
- SZUJECKI A., 1961: Kusakowate *Staphylinidae* – Myśliczki *Steninae*. Klucze do Oznaczania Owadów Polski, Warszawa, XIX, 24b: 1–72.

SPROSTOWANIA – CORRECTIONS

Sprostowanie do pracy: Studia nad biologią, ekologią i rozmieszczeniem chrząszczy omomiłkowatych w Polsce (*Coleoptera, Cantharidae*) – Pol. Pismo Ent., 61: 97–118.

W pracy opublikowanej w języku niemieckim, pod tytułem niżej wymienionym, wystąpiło kilka usterek merytorycznych i wiele błędów drukarskich wymagających sprostowania. Uchybienia te powstały bez udziału autora niniejszej notatki na skutek nie otrzymania ani jednej korekty artykułu. Zarówno w wersji polskiej, jak i obcojęzycznej. Niżej podane zostały konieczne sprostowania.

Berichtigungen zu:

Bolesław BURAKOWSKI, Antoni KUŚKA: Studien an der Biologie, Ökologie und Verbreitung der Weichkäfer in Polen (*Coleoptera, Cantharidae*). Pol. Pismo Ent., 61: 97–118.

Auf S. 100. Sub *Ancistronycha occipitalis* (ROSENHAUER, 1847): in Zeile 2 ist zu ändern: 20. V. 1980 – eine Puppe, nach der Zucht, am 31. V. 1980 – das Imago.

Auf S. 103. Sub *Cantharis flavilabris* FALLÉN, 1807: in Zeile 3 ist zu ändern: 16. VI. 1967.

Auf S. 107. Sub *Absisia*: der richtige Name ist *Absidia*.

Sub *Rhagonycha fulva* (SCOPOLI, 1763): in Zeile 6 ist zu ändern: Ort Zawiesy.

Auf S. 108. Sub *Rhagonycha testacea* (LINNAEUS, 1758): in Zeile 4 es fehlt: Diese Art kommt in fast ganz Polen (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA 1985, KUŚKA 1989).

In Zeilen 4–10 ist zu streichen: von „Warschau-Morysinek... zu berichtigen ist”.

Vor *Rhagonycha lignosa* (O. F. MÜLLER, 1764): es fehlt:

Rhagonycha limbata THOMSON, 1864

Warschau-Morysinek, am Parkeich, auf lehmigen Boden, in der feuchten Streu an einem Weidenstamm. 12. III. 1967 – eine Larve. Sie verpuppte sich am 12. IV. 1967, das Imago ist am 22. IV. 1967 erschienen. An denselben Standort. 13. IV. 1967 – eine Larve. Sie verpuppte sich in der Zucht, das Imago erschien am 2. V. 1967.

In Polen ist die Art nur aus wenigen Standorten bekannt (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA 1985, KUŚKA 1989).

In der letzterwähnten Arbeit wurde die geographische Lage des Waldgebietes Lasy Chojnowskie fälschlich (in Pommern, anstatt bei Warschau) angegeben, was zu berichtigen ist.

Auf S. 109. Sub *Rhagonycha elongata* (FALLÉN, 1807): in Zeile 7 ist zu ändern: 27. III. 1966.

Auf S. 110. Sub *Malthinus fascialis* THOMSON, 1864: ist zu ändern: *facialis*.

Auf S. 116. Sub *Malthodes crassicornis* (MAEKLIN, 1864): in Zeile 4 ist zu ändern: *Eledona agricola* (HERBST); in Zeile 13 ist gedruckt Karven anstatt Larven; in Zeile 14: der richtige Name ist *Cerylon histeroideus* (F.) (*Cerylidae*) anstatt *Pediacus dermestoides* F. (*Cucujidae*).

Ausserdem, in Arbeit es bemerkt ungefähr 20 Druckfehler.

Obowiązek dostarczania prac autorom do sporządzania korekty – jest niekiedy nieprzestrzegany, co powoduje przykre następstwa, takie jak podane powyżej. Niestety, w ostatnich latach są znane przypadki wycofywania całych nakładów przez redakcje i powtórnego drukowania, co powoduje obniżenie rangi wydawnictw, narażenie na duże koszty oraz przedłużenie cyklu produkcyjnego.

Niektóre redakcje podają mylne daty wydania, co stwarza dodatkowe utrudnienia w cytowaniu prac. Na przykład III tom „Wykazu zwierząt Polski” ukazał się we wrześniu 1992 r., choć na karcie tytułowej podano rok 1991. Numery 9–14 tomu 35 „Fragmenta Faunistica” ukazały się w lutym 1993, a na karcie tytułowej jest rok 1991.

BOLESŁAW BURAKOWSKI, Warszawa

Weryfikacja niektórych błędnych danych dotyczących *Cerambycidae* (Coleoptera), zawartych w „Katalogu Fauny Polski”

Verification of some erroneous data on the *Cerambycidae* (Coleoptera) contained in the Catalogue of Polish Fauna

SZCZEPAN ZIARKO

22-653 Poturzyn

ABSTRACT. Erroneous data on *Corymbia fulva*, *Molorchus kiesenwetteri*, *Ropalopus femoratus*, *Anaethetis testacea*, *Pogonocherus ovatus*, *Acanthocinus griseus*, *Exocentrus punctipennis*, *E. stierlini*, *Phytoecia pustulata* and *Ph. virgula* from the Catalogue of Polish Fauna are verified; correct determinations are given.

Przejmując w 1985 roku zbiór *Cerambycidae* należący do Zygmunta ŚLIWIŃSKIEGO, zobowiązałem się do spisania danych o miejscach połowów z etykietek w całym zbiorze i do przekazania ich zespołowi redakcyjnemu „Katalogu Fauny Polski”. Bardzo krótki czas jakim dysponowałem sprawił, że praca moja ograniczyła się do automatycznego przenoszenia danych z etykietek na karty faunistyczne. Dane te zostały następnie uwzględnione w „Katalogu Fauny Polski” (BURAKOWSKI i in., 1990). Po przeprowadzeniu w ostatnim czasie gruntownej rewizji oznaczeń w całym zbiorze, uważam za konieczne opublikowanie informacji o kilku błędnych oznaczeniach, zachodzi bowiem obawa dalszego ich cytowania. Należy również dodać, że dane dotyczące dwóch błędnie oznaczonych gatunków zostały wykorzystane wcześniej w pracach ŚLIWIŃSKIEGO (1961) oraz ŚLIWIŃSKIEGO i LESSAERA (1970).

Podany niżej wykaz gatunków został uszeregowany według pierwotnych (błędnych) oznaczeń; przy każdym podano numer z „Katalogu Fauny Polski”, stanowiska tam cytowane oraz prawidłowe oznaczenia. Názewnictwo jest konsekwentnie stosowane za cytowanym „Katalogiem”. Omawiane okazy, znajdujące się obecnie w moim posiadaniu, pochodzą zarówno ze zbioru Z. ŚLIWIŃSKIEGO, jak i mojego.

4070. *Corymbia fulva* (DE GEER)

Stanowisko – Sudety Wschodnie: Złoty Stok

Prawidłowe oznaczenie: *Corymbia sanguinolenta* (LINNAEUS)

Południowoeuropejski gatunek, jakim jest *C. fulva* wykazuje bardzo duże podobieństwo do występującej u nas *Corymbia tesseraula* (CARP.), a zwłaszcza jej odmiany barwnej (ab. *impunctata* HEYD.) nie posiadającej czarnych kropek na pokrywach. Biorąc pod uwagę ogólny zasięg występowania oraz stwierdzoną powyżej dużą możliwość pomyłek w oznaczeniach, istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że *C. fulva* w rzeczywistości w Polsce nie występuje.

4108. *Molorchus (Linomius) kiesewetteri* MULSANT et REY

Stanowiska – Bieszczady: Łubne i dolina Rabego koło Baligrodu

Prawidłowe oznaczenie: *Molorchus umbellatarum* (SCHREBER)

Podane tu stanowiska zostały, poza „Katalogiem”, wykazane w pracy ŚLIWIŃSKIEGO i LESSAERA (1970). Również w tym przypadku znaczne podobieństwo obu gatunków, a co za tym idzie duża możliwość pomyłek w oznaczeniach, stawia pod znakiem zapytania występowanie *M. kiesewetteri* w Polsce.

4119. *Ropalopus femoratus* (LINNAEUS)

Stanowisko – Beskid Wschodni: Węgierka koło Jarosławia

Prawidłowe oznaczenie: *Ropalopus spinicornis* (ABEILLE DE PERRIN)

Sprostowanie tego błędnego oznaczenia zostało wprawdzie niedawno opublikowane (ZIARKO, 1991), w pracy tej nie zaznaczono jednak, że błędne dane weszły do „Katalogu Fauny Polski”.

4168. *Anaesthetis testacea* (FABRICIUS)

Stanowisko – Śląsk Górny: Rudziniec koło Gliwic

Prawidłowe oznaczenie: *Anisarthron barbipes* (SCHRANK)4173. *Pogonocherus ovatus* (GOEZE)

Stanowisko – Wyżyna Małopolska: Zofiówka koło Tuszyna

Prawidłowe oznaczenie: *Pogonocherus decoratus* FAIRMAIRE4178. *Acanthocinus griseus* (FABRICIUS).

Stanowisko – Roztocze: Bukowa Góra koło Zwierzyńca

Prawidłowe oznaczenie: *Acanthocinus reticulatus* (RAZOU MOWSKY)

Katalog podaje występowanie *A. griseus* z terenu Roztocza również na podstawie pracy KRÓLA (1984). Ponieważ GUTOWSKI (1992) wykazuje omyłkowość tych danych, można stwierdzić, że jak dotąd brak jest informacji o występowaniu *A. griseus* na Roztoczu.

4182. *Exocentrus punctipennis* MULSANT et GUILLEBEAU

Stanowiska – Wyżyna Małopolska: Ruda Pabianicka, Nizina Sandomierska;
Puszcza Niepołomska – leśnictwo Chobot

Prawidłowe oznaczenie: *Exocentrus lusitanus* (LINNAEUS)

Dane te, zanim weszły do „Katalogu”, zostały wcześniej opublikowane w pracach: ŚLIWIŃSKIEGO (1961) oraz ŚLIWIŃSKIEGO i LESSAERA (1970)

4183. *Exocentrus stierlini* GANGLBUER

Stanowisko – Wyżyna Małopolska: Łódź – Ruda Pabianicka

Prawidłowe oznaczenie: *Exocentrus lusitanus* (LINNAEUS)

Występowanie tego gatunku zostało ostatnio zakwestionowane także na Roztoczu (GUTOWSKI, 1992). Biorąc pod uwagę duży stopień trudności, jaki nastęrcza prawidłowe oznaczenie kózek z rodzaju *Exocentrus*, wydaje się celowym zweryfikowanie również innych danych literaturowych dotyczących tego gatunku.

4206. *Phytoecia pustulata* (SCHRANK)

Stanowisko – Wyżyna Małopolska: Radoszki koło Sandomierza

Prawidłowe oznaczenie: *Phytoecia virgula* (CHARPENTIER)

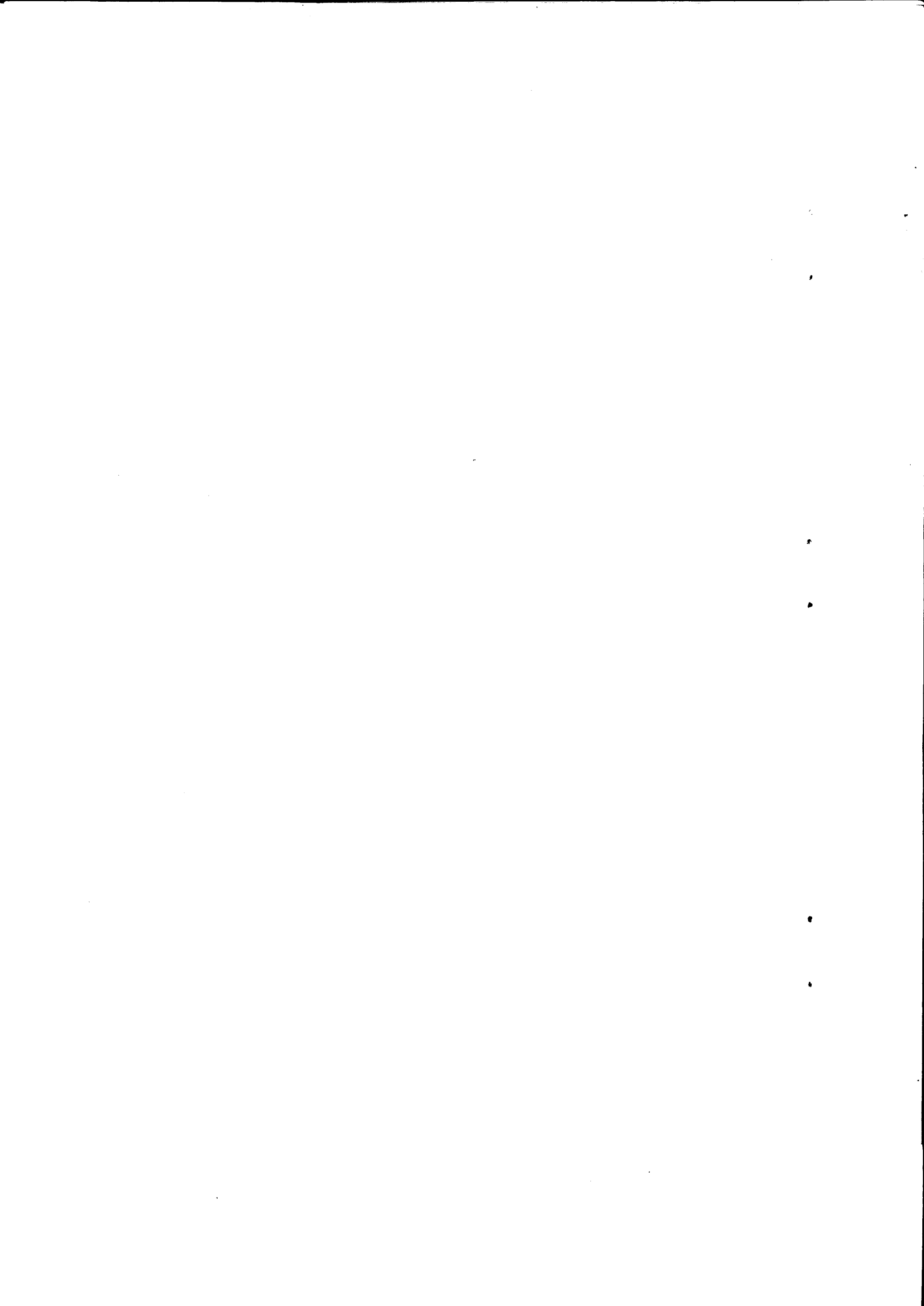
4207. *Phytoecia virgula* (CARPENTIER)

Stanowisko – Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poznań

Prawidłowe oznaczenie: *Phytoecia pustulata* (SCHRANK)

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1990: Chrząszcze *Coleoptera* - *Cerambycidae* i *Bruchidae*. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 15: 1-312.
- GUTOWSKI J. M., 1992: Kózkowate (*Coleoptera: Cerambycidae*) Roztocza. *Fragm. Faun.*, 35, 22: 351-383.
- KRÓL A., 1984: Owady szkodniki wtórne i techniczne jodły pospolitej *Abies alba* w Roztoczańskim Parku Narodowym. *Chrońmy Przyr. Ojcz.*, 40, 1: 70-75.
- ŚLIWIŃSKI Z., 1961: Materiały do poznania kózek Polski (*Coleoptera, Cerambycidae*) ze szczególnym uwzględnieniem okolic Łodzi. *Fragm. Faun.*, 8: 597-617.
- ŚLIWIŃSKI Z., LESSAER M., 1970: Materiały do poznania kózek (*Coleoptera, Cerambycidae*) Polski ze szczególnym uwzględnieniem Bieszczadów Zachodnich. *Rocz. Muz. Górnośl. w Bytomiu, Przyroda z.* 5: 77-127.
- ZIARKO S., 1991: Nowe stanowisko *Ropalopus spinicornis* (ABELLE DE FERRIN, 1869) (*Coleoptera, Cerambycidae*) w Polsce. *Wiad. Ent.*, 10, 2: 81-84.

Zmienność i rozmieszczenie w Polsce *Oulema melanopus* (L.)
i *O. duftschmidi* (REDT.) (Coleoptera, Chrysomelidae)

The variability and distribution of *Oulema melanopus* (L.) and *O. duftschmidi*
(REDT.) (Coleoptera, Chrysomelidae) in Poland

IZABELLA CHROBOK, LECH BOROWIEC

Instytut Zoologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

ABSTRACT. *Oulema melanopus* and *O. duftschmidi* are recorded from most Polish zoogeographical regions. Both species are characterized by a great morphological and biometrical variability, and only structure of internal sac of male genitalia is diagnostic.

Pospolity w całej Europie i północnej Afryce gatunek *Oulema melanopus* (LINNAEUS 1758) został rozbity na dwa gatunki bliźniacze (BERTI, 1989), przy czym dla drugiego gatunku okazała się przydatna synonimiczna nazwa *O. duftschmidi* (REDTENBACHER, 1874). Według BERTI (1989) oba gatunki są szeroko rozmieszczone w zachodniej Północnej Europie, w Europie na północ sięgają do 65 równoleżnika, na wschód docierają aż do Jakucji, a na południe po Wyspy Kanaryjskie.

W Polsce rozmieszczenie obu gatunków nie jest znane, gdyż do tej pory ich nie odróżniano. „Katalog Fauny Polski” (BURAKOWSKI i in., 1990) wymienia *O. melanopus* z 17 krain, ale zapewne część tych danych dotyczy *O. duftschmidi*, którą dopiero niedawno po raz pierwszy podał z Polski BOROWIEC (1992). *O. melanopus* jest często wymieniana jako niegroźny szkodnik zbóż, nie wiadomo jednak, w jakim stopniu może to dotyczyć również *O. duftschmidi*.

Celem naszej pracy jest podanie aktualnego rozmieszczenia obu gatunków na terenie Polski w oparciu o dostępne zbiory muzealne, a także zbadanie zmienności, zarówno cech zewnętrznych jak i genitaliów, dla ustalenia najbardziej stałych cech pozwalających odróżnić *O. melanopus* od *O. duftschmidi*.

Rozmieszczenie w Polsce

Oulema melanopus: Pojezierze Pomorskie: Prostynia; Pojezierze Mazurskie: nad jez. Bachotek; Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Łęczycza, Nowa Sól, Rogów k. Strzelna, Rusów; Nizina Mazowiecka: Bielsk, Czersk, Puławy, Radość,

Trojanów, Warszawa-Bielany, Zamczysko, Zwierzyniec; Dolny Śląsk: Muszkowice, Wrocław-Mokry Dwór, Wrocław-Wojnów: Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: k. Częstochowy, Kraków, Prądnik, Ojców, Tenczynek; Wyżyna Małopolska: Rogów k. Kuluszek; Wyżyna Lubelska: ok. Zamościa; Roztocze: Hamernia; Nizina Sandomierska: Bukowina; Beskid Zachodni: Dąbrówka, Kłaj, Stanisławice; Beskid Wschodni: Przemyśl; Pieniny: Krościenko.

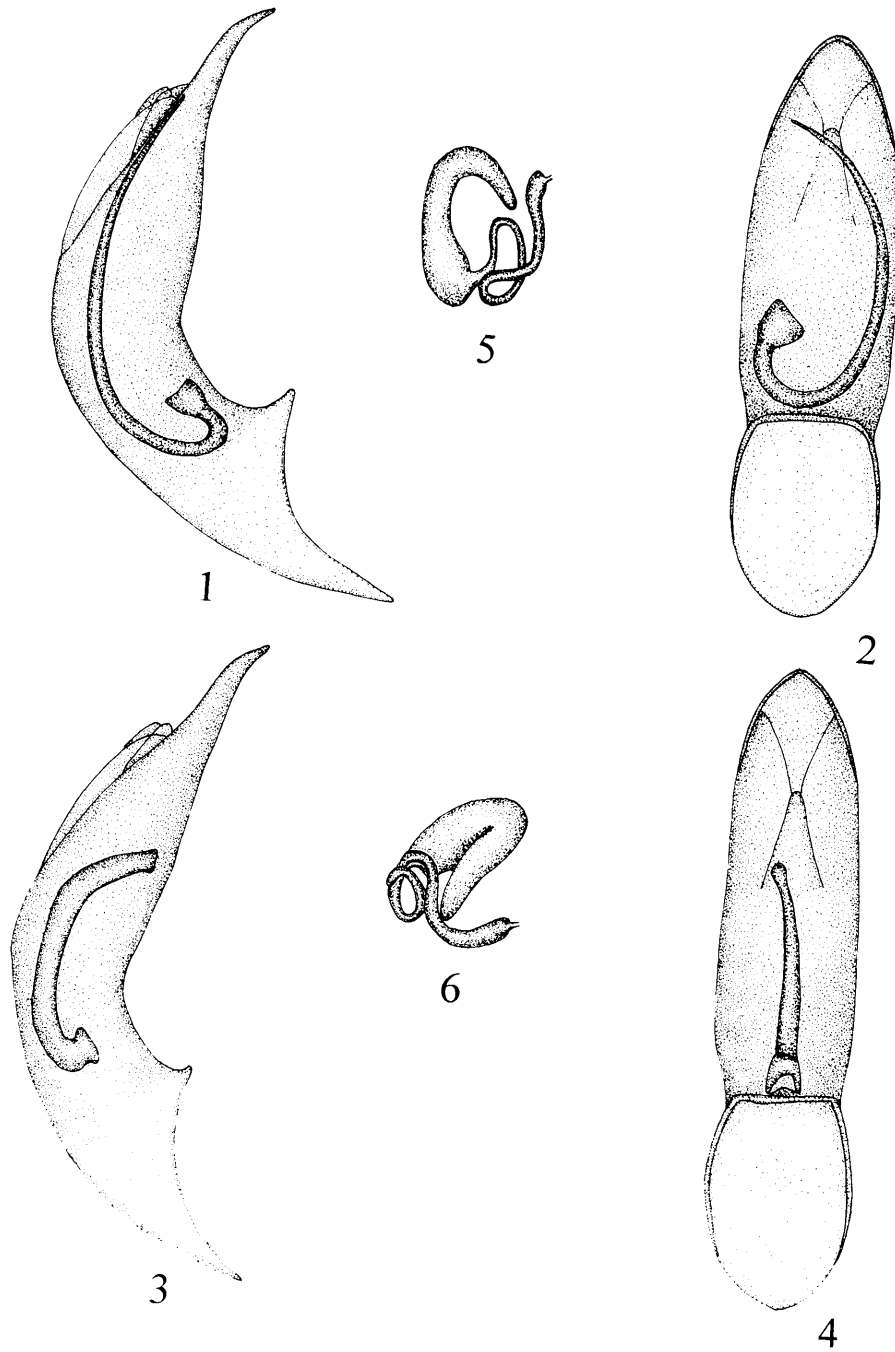
Oulema duftschmidi: Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ciechocinek, Dębinka, Leszno, Łęczyca, Nowa Sól, Potoczek, Rogów k. Strzelna, Rusów, Strzelno; Nizina Mazowiecka: Grabowy Grunt, Piaseczno, Płochocim, Podkowa Leśna, Polesie, Pomiechówek, Przyłop, Pyry, Służewiec, Szymanówek, Zaborów, Zamczysko, Zwierzyniec; Dolny Śląsk: Wrocław, Wrocław-Wojnów, Wrocław-Zakrzów; Górny Śląsk: Chelmek; Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Borek Fałęcki, Dolina Prądnika, Kraków, Kraków-Bielany, Ojców-Korona, Ojców-Olkusz, Wola Justowska; Wyżyna Małopolska: Bogucice, Dwikozy; Wyżyna Lubelska: Kułakowice, ok. Zamościa; Nizina Sandomierska: Bukowina, Stalowa Wola, Zaleszany; Sudety Zachodnie: Dunikowo; Beskid Zachodni: Dąbrówka, Frydrychowice, Nowy Sącz, Rytro-Roztoka; Beskid Wschodni: Przemyśl.

Biorąc pod uwagę liczbę okazów, *O. duftschmidi* jest mniej więcej dwukrotnie liczniejsza od *O. melanopus* (230:104). W seriach okazów pochodzących z tych samych stanowisk zawsze znajdowały się oba gatunki. W próbach pobieranych w okolicach Wrocławia na tych samych łąkach oraz trawnikach łowiono oba gatunki. Nie udało się ani razu złowić serii, w której znajdował by się tylko jeden gatunek.

Zmienność

BERTI (1989) analizując cechy obu gatunków doszła do wniosku, że można je rozróżnić tylko po budowie genitaliów. Woreczek wewnętrzny prącia jest rzeczywiście zbudowany odmiennie, szczególnie skleryt centralny (Ryc. 1–4); natomiast spermateki są bardzo podobne, lecz wg. BERTI u *O. duftschmidi* przewód wyprowadzający ma o jeden skręt więcej (Ryc. 5–6).

Dysponując licznymi okazami z całej Polski, zbadaliśmy zmienność cech biometrycznych, oraz kształt spermateki. Mierzono szerokość i długość przedplecza i pokryw, oraz szerokość głowy. W przypadku spermateki opisywano kształt kapsuły i liczbę skrętów przewodu wyprowadzającego. Stosując metody statystyczne stwierdzono, że zakres zmienności wszystkich cech biometrycznych u obu gatunków znacznie się pokrywa, a jedynie w stosunku długości do szerokości pokryw istnieją niewielkie, lecz statystycznie istotne różnice. *O. melanopus* jest przeciętnie nieco dłuższa i bardziej krępa (Ryc. 7). Zakres

Ryc. (Fig.) 1-6. 1, 2, 5 - *Oulema duftschmidi* (RIDT.); 3, 4, 6 - *O. melanopus* (L.); 1-4 - prącie (aedeagus), 5, 6 - spermateka (spermatheca).

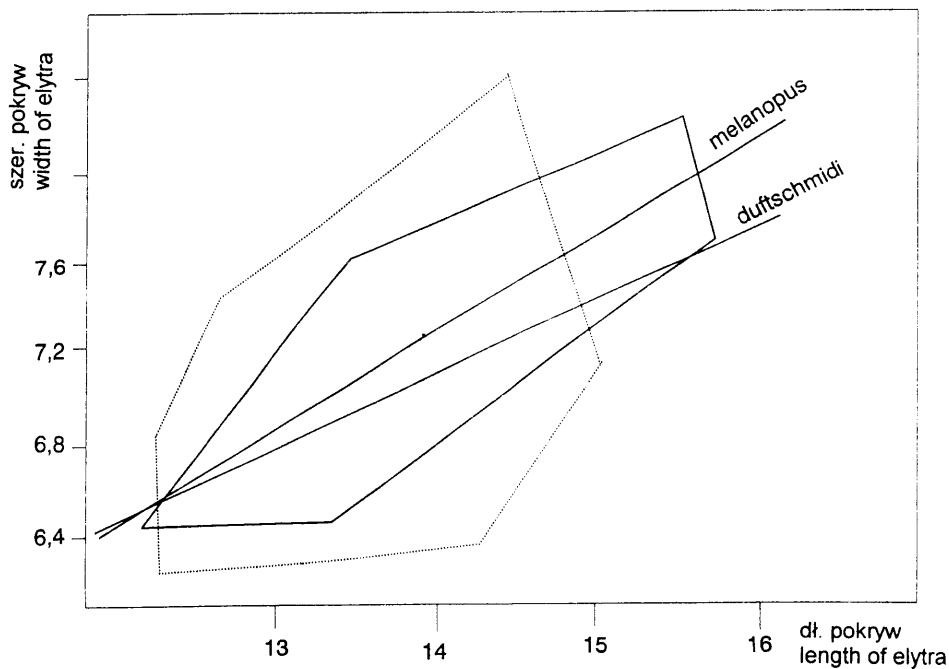
zmienności nie pozwala jednak na odróżnienie po cechach metrycznych dowolnego osobnika z populacji. Analizując kształt spermateki okazało się, że zakres zmienności jest znacznie większy od podawanego przez BERTI (1989), zarówno jeżeli chodzi o kształt kapsuły jak i liczbę skrętów przewodu wyprowadzającego, co uniemożliwia prawidłowe oznaczenie gatunku.

Jedyną cechą pozwalającą odróżnić oba gatunki jest kształt sklerytu woreczka wewnętrznego w prąciu.

Uwagi

Z przebadanych materiałów wynika, że *O. melanopus* i *O. duftschmidi* występują na terenie całego kraju, w tych samych biotopach i siedliskach. Z analizy biometrycznej wynika, że oba gatunki praktycznie nie wykazują różnic morfologicznych i jedynie kształt sklerytu woreczka wewnętrznego prącia jest diagnostyczny.

Nasuwa się pytanie, czy *O. duftschmidi* i *O. melanopus* to dwa odrębne gatunki, czy tylko przykład zmienności wewnątrzgatunkowej? Kształt sklerytu

Ryc. 7. Diagram dyspersji długości i szerokości pokryw.

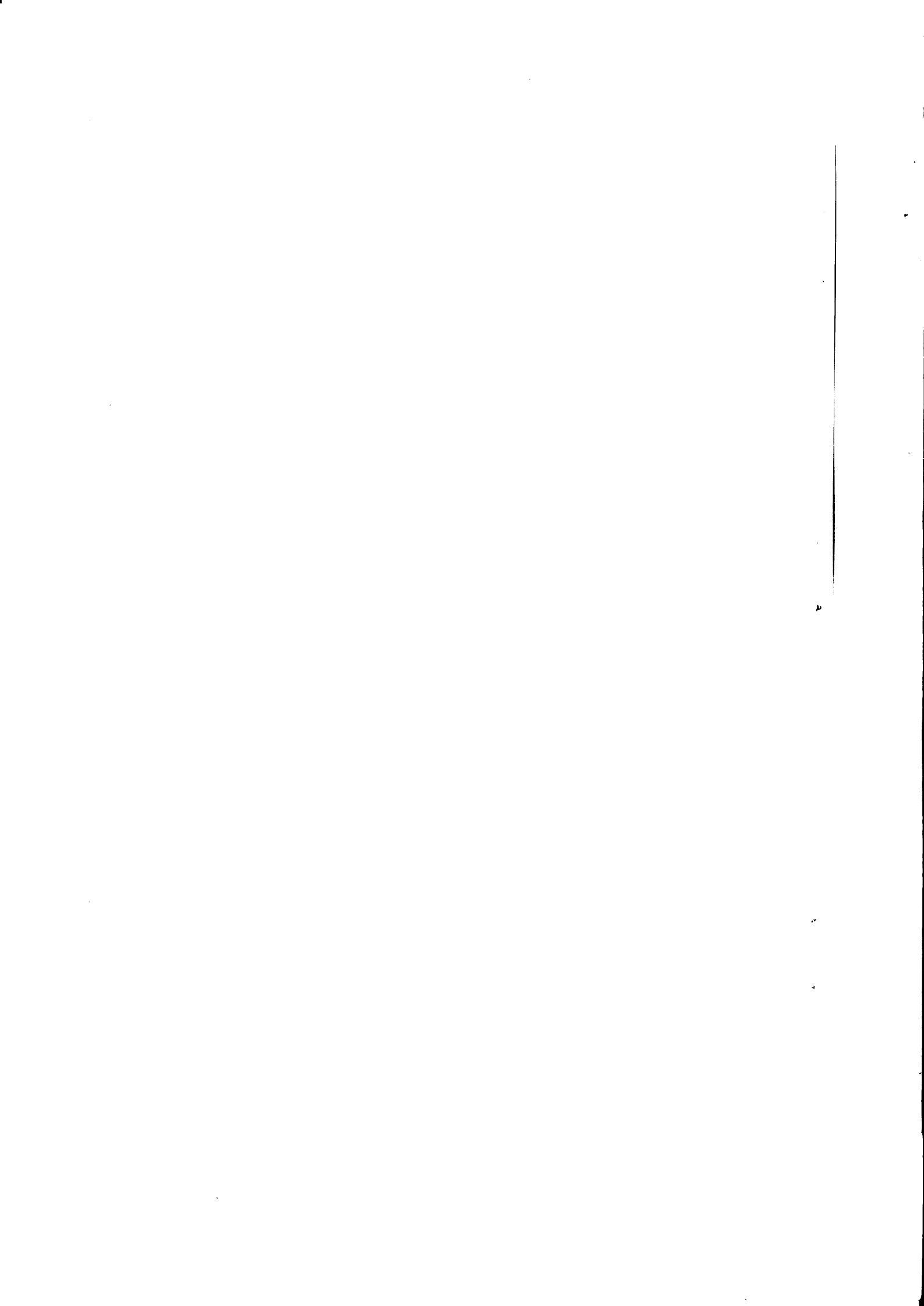
Fig. 7. Scatter diagram of elytra length and width.

w pracy jest u obu gatunków stały i stosując kryteria taksonomiczne używane w badaniu rodziny *Chrysomelidae* można traktować obie formy jako gatunki. Z drugiej strony brak wykluczania się środowiskowego i wyjątkowa jednorodność morfologiczna sugerują możliwość istnienia polimorfizmu w odniesieniu do genitaliów, znanego u tak odległych filogenetycznie rodzin chrząszczy jak *Bruchidae* (blisko spokrewnionej z *Chrysomelidae*) i *Pselaphidae*. Być może obie gatunki wykazują subtelne różnice w biologii i ekologii, co wymaga bardziej szczegółowych metod badawczych. Na obecnym etapie wiedzy należy traktować obie formy jako odrębne gatunki.

Pragniemy podziękować prof. J. PAWŁOWSKIEMU, dr S. A. ŚLIPIŃSKIEMU i dr. M. WANATOWI za wypożyczenie kolekcji muzealnych.

PIŚMIENNICTWO

- BERTI N., 1989: Contribution à la Faune de France. L'identité d'*Oulema (O.) melanopus* (L.). Bull. Soc. Ent. Fr., **94**: 47-57.
- BOROWIEC L., 1992: The leaf-beetles in the collection of Wojciech MACZYŃSKI (1860-1911). Roczn. Muz. Górnośl., Entomologia, **3**: 3-29.
- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1990: Chrząszcze *Coleoptera* stonkowane *Chrysomelidae*, część 2. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **16**: 1-279.

Nowe stanowiska niektórych rzadko spotykanych w Polsce ryjkowcowatych (*Coleoptera, Curculionidae*)

New localities of some rare weevils (*Coleoptera, Curculionidae*) in Poland

STANISŁAW KNUTELSKI

Zakład Zoologii Systematycznej i Zoogeografii UJ, ul. Ingardena 6, 30-060 Kraków

ABSTRACT. New records of the following weevil species are given: *Otiorhynchus pulverulentus* v. *rumicis*, *O. pauxillus*, *Plinthus sturmi*, *Adexius scrobipennis*, *Alophus kaufmanni*, *A. carpathicus*, *Donus viennensis*, *Bagous lutulentus*, *Ellescus infirmus*, *Miarus abnormis*. All of them are rare in Poland.

Wstęp

W ostatnich latach zostały opublikowane niektóre z najciekawszych wyników badań faunistycznych przeprowadzonych przez autora w kilku jednostkach fizjograficznych Karpat Polskich (KNUTELSKI, 1988, 1991; KNUTELSKI, KUŚKA, 1991). Niniejszy artykuł jest kontynuacją tej serii. Przedstawiono w nim informacje o 10 gatunkach ryjkowców znanych w Polsce jedynie z kilku stanowisk. Chrząszcze te zostały zebrane głównie na Magurze Spiskiej i w Pieninach Spiskich w latach 1988–1991.

Autor wyraża swe serdeczne podziękowania Pani mgr Elżbiecie SZYMULA oraz Panu mgr Tomaszowi SKALSKIEMU za przekazanie niektórych ryjkowców.

Przegląd gatunków

Otiorhynchus pulverulentus v. *rumicis* APFLB.

- Pieniny Spiskie, 490–680 m n.p.m.: Kramica (UTM–DV37), 27 V 1988, 1 ex., 24 V 1989, 13 exx., 12 VII 1990, 2 exx.; Rezerwat „Zielone Skałki” (DV47), 10 X 1988, 1 ex., (pokrywy), 3 X 1990, 3 X 1990, 3 ex. (pokrywy); Niedzica, (DV47), 9 VII 1988, 3 exx., 12 IX, 1 ex. i 25 IX 1989, 4 exx., koło zamku. Odławiano go czerpakiem lub „na upatrzonego” z malin, jarzębin, tarnin i leszczyn „ciepłych” zarośli krzewiastych oraz z muraw kserotermicznych (*Origano-Brachypodietum pinnati*) i naskalnych (*Festucetum pallentis*). Ponad-

to był znajduwany w przesiewkach spod świerka, sosny i leszczyny w naskalnych laskach sosnowych (*Erico-Pinion*) i grądzie (*Tilio-Carpinetum*). Wysiewano go także spod naskalnej roślinności murawowej oraz roślinności o charakterze przejściowym na brzegu łąki kserotermicznej i lasku sosnowego.

O. pulverulentus v. *rumicis* został wykazany dotychczas z Bieszczad, Pienin Centralnych, Tatr, Beskidu Żywieckiego i Śląskiego oraz okolic Przemysła (SMRECZYŃSKI, 1966), a także Pogórza Cieszyńskiego (SMRECZYŃSKI, 1936). Zasięg tego gatunku obejmuje góry wschodniej części środkowej Europy.

Otiorhynchus pauxillus ROSENH.

- Magura Spiska, 800–920 m n.p.m.: Jurgów (DV37), 20 X 1990, 1 ex.; Pieskowy Wierch (DV37), 6 X 1990, 26 exx.; Trybsz (DV37), 23 III 1990, 15 exx.; Czarna Góra (DV37), 20 X 1990, 1 ex.; dolina potoku Łapszanka (DV37), 7 X 1989, 1 ex.; Kacwin (DV47), 19 X 1990, 1 ex.
- Pieniny Spiskie 480–680 m n.p.m.: Kramnica (DV37), 24 V 1989, 2 exx. i 12 VII 1990, 1 ex.; Trybsz, 27 V 1988, 2 exx.; Frydman (DV47), 2 X 1990, 4 exx.; Niedzica, 12. IX, 3 exx. i 25 IX 1989, 24 exx., koło zamku. Zbierany głównie w przesiewkach spod świerków, sosen, wierzb szerokolistnych, olch, jaworów, buków, lip, brzoź, różnych krzewów i roślinności murawowej w środowiskach kęp śródpolnych, mieszanych borów szpilkowych z domieszką buka (*Piceetum tatricum abietetosum*) i zarośli olszynki karpackiej (*Alnetum incanae*). Odławiano go także w naskalnych laskach sosnowych, grądzie oraz w środowisku muraw naskalnych i kserotermicznych. W jednym tylko przypadku, na wzgórzu zamkowym w Niedzicy zebrano czerpakiem kilkanaście osobników *O. pauxillus* w runie „ciepłych” zarośli naskalnych z leszczyną.

Podany został wcześniej z Tatr (SMRECZYŃSKI, 1936), Pienin Centralnych i Gorców (PETRYSAK, KNUTELSKI, 1987) oraz ogólnikowo z Podhala (SMRECZYŃSKI, 1966). Ten partenogenetyczny gatunek występuje w górach środkowej Europy, na Bałkanach i w Turcji na wysokości 500–2000 m n.p.m. (OSELLA, 1988).

Plinthus sturmi (GERM.)

- Bieszczady: Tarnica (FV23), 19 V 1989, 1 ex. przy podstawie korzenia szczawiu na połoninie.
- Pieniny Spiskie: Skała Groby (DV47), 590 m n.p.m. 28 V 1988, 1 ex. ze ściółki spod leszczyny i świerka w buczynie karpackiej (*Dentario glandulosae-Fagetum*).

W Polsce *P. sturmi* wymieniany był do tej pory z Tatr (JAKUCZUN, KUŚKA, 1979), Karkonoszy, Przedgórze Sudeckiego (GERHARDT, 1910) oraz ogólnikowo z Karpat i Sudetów (SMRECZYŃSKI, 1968). Gatunek ten zasiedla góry wschodniej części środkowej i południowo-wschodniej Europy. Żyje na *Lathraea squamaria* L. oraz *Rumex arifolius* ALL.

Adexius scrobipennis GYLL.

- Pieniny Spiskie: Skała Groby, 500 m n.p.m., 26 IX 1991, 9 exx. ze ściółki grądu.

Notowany był już z Bieszczad (PIETRYSZAK, 1977), Pienin Centralnych (PETRYSZAK, 1980), z kilku stanowisk w Beskidzie Sądeckim (PETRYSZAK, 1982) i na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej (LGOCKI, 1908; MAZUR, 1983) oraz ogólnikowo z Pogórza Karpat (SMRECZYŃSKI, 1968). Rozmieszczony jest w południowej części środkowej Europy, w Karpatach i na Kaukazie. Biologię *A. scrobipennis* szczegółowo omawia DICKMANN (1987).

Alophus kaufmanni STIERL.

- Pieniny Spiskie: skałki Gęśle i Basy (DV37), 630 m n.p.m., 7 X 1988, 1 ex., w przesiewce z murawy kserotermicznej.

Wykazywano go dotychczas z Pogórza Dynowsko-Przemyskiego (PETRYSZAK, 1977), Beskidu Sądeckiego, Pienin Centralnych, Beskidu Żywieckiego (PETRYSZAK, 1982) oraz z Bramy Morawskiej (KUŚKA, 1977). W Polsce *A. kaufmanni* był zbierany z murawy kserotermicznej oraz z runa grądu i olszynki karpackiej. Występuje w południowo-wschodniej Europie oraz we Włoszech, Rumunii, na Półwyspie Bałkańskim i w Turcji azjatyckiej.

Alophus carpathicus REITT.

- Magura Spiska: Kotelnica (DV47), 580 m n.p.m., 26 IX 1991, 1 ex. w buczynie karpackiej.

Zbierano go wcześniej w Beskidzie Sądeckim, Pieninach Centralnych oraz Gorcach (PETRYSZAK, KNUTELSKI, 1987). Zasięg *A. carpathicus* obejmuje wschodnie i zachodnie Karpaty. Żyje na *Symphytum cordatum* W. K. (SMRECZYŃSKI, 1968).

Donus viennensis (HERBST)

- Magura Spiska: Kacwin (DV47), 580 m n.p.m., 26 IX 1991, 1 ex.
- Pieniny Spiskie, 490–640 m n.p.m.: dolina potoku Browarczyska (DV37), 5 V 1990, 1 ex.; Falsztyn (DV47), 12 VI 1991, 2 exx.; Rezerwat „Zielone Skałki”, 11 VII i 29 VIII 1985, 5 exx.; dolina Falsztyńskiego Potoku, 10 VII 1989, 1 ex.; góra Tabor (DV47), 9 VII 1988, 2 exx.; Skała Groby, 26 IX 1991, 1 ex. Zbierany czerpakiem na młace (*Valeriano-Caricetum*), w zaroślach przydrożnych, w ziołoroślach nad potokiem, w runie lasu mieszanego oraz sitem ze ściółki grądu.

W Polsce wykazywany dotychczas z Bieszczad, Beskidu Niskiego, Beskidu Sądeckiego, Pienin Centralnych (PIETRYSZAK, 1982), Gorców, okolic Przemysła (PETRYSZAK, KNUTELSKI, 1987), oraz z Sudetów (KANIA, 1991). Według

SMRECZYŃSKIEGO (1969) *D. viennensis* występuje we wschodnich Alpach, lokalnie w Karpatach, a poza górami, w okolicach Lwowa i na zachodnim Podolu.

Bagous lutulentus (GYLL.)

- Pieniny Spiskie: dolina Trybskiego Potoku (DV37), 700 m n.p.m., 26 IV 1989, 1 ex. czerpakiem na podmokłej łące.

Notowany wcześniej z okolic Przemyśla, Wyżyny Lubelskiej (CMOLUCH, 1973), Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej (MAZUR, 1983), Gór Świętokrzyskich (KUŚKA, 1989), Niziny Mazowieckiej (CMOLUCH, 1973) oraz Niziny Północno-podlaskiej i Pojezierza Mazurskiego (BERCIO, FOLWACZNY, 1979). Zasiadła prawie całą Europę i Anatolię (DIECKMANN, 1983). Zbierany był na różnych gatunkach *Equisetum* L. na brzegach rowów wodnych, na torfowiskach przejściowych i podmokłych łąkach.

Ellescus infirmus (HERBST)

- Magura Spiska: Niedzica, 500 m n.p.m., 10 VI 1991, 1 ex. czerpakiem w zaroślach wierzby wąskolistnej z olchą na kamieńcu nad Dunajcem.

W Polsce podawany dotychczas z Beskidu Sądeckiego, Beskidu Wyspowego (PETRYSAK, 1982), okolic Przemyśla (SMRECZYŃSKI, 1972), z kilku stanowisk na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej (MAZUR, 1983) i Śląsku (GERHARDT, 1910), a także z nad dolnej Wisły (SMRECZYŃSKI, 1972) z Pojezierza Olsztyńskiego (GOTWALD, 1968) oraz ogólnikowo z Pogórza Karpat (SMRECZYŃSKI, 1972). Występuje w środkowej, centralnej części południowej i wschodniej Europie oraz w Zachodniej Syberii (DICKMANN, 1988). Żyje na różnych gatunkach *Salix* L. nad wodami.

Miarus abnormis SOL.

- Magura Spiska: dolina potoku Jurgowczyk (DV37), 750-800 m n.p.m., 17 V 1989, 2 exx., czerpakiem w ziołoroślach nadpotokowych (*Petasitetum Kablikiani*).

Jest to gatunek, który stosunkowo niedawno został wykazany w Polsce (PIETRASZAK, 1979). Poza Bieszczadami notowany był także z Beskidu Sądeckiego (PETRYSAK, 1982) oraz z Tatr (KUŚKA, 1988). Występuje w górach Jugosławii, Austrii, Włoch i Francji (PETRYSAK, 1979). Ostatnio został zebrany również w południowej Słowacji (BOROVEC, 1988). Rośliny żywicielskie tego gatunku podaje PETRYSAK (1979).

PIŚMIENNICTWO

- BERCIO H., FOLWACZNY B., 1979: Verzeichnis der Käfer Preussens. Verlag Parzeller & Co. Fulda. XXI + 369 ss.
- BOROWIEC R., 1988: Faunistic records from Czechoslovakia: *Coleoptera, Curculionidae*. Acta Entomol. Bohemoslov., **85**: 395–396.
- CMOLUCH Z., 1973: Zur Kenntnis der Rüsselkäferfauna (*Curculionidae, Coleoptera*) im Lubliner Land. Pol. Pismo Ent., **43**: 449–453.
- DIECKMANN L., 1983: Beiträge zur Insektenfauna der DDR: *Coleoptera-Curculionidae (Tanymecinae, Leptopiinae, Cleoninae, Tanyrhynchinae, Cossoninae, Raymondionyminae, Bagoinae, Tanysphyrinae)*. Beitr. Ent., Berlin, **33** (2): 257–381.
- DIECKMANN L., 1987: Zur Biologie des Bodenrüsslers, *Adexius scrobipennis* GYLLENHAL (*Coleoptera, Curculionidae*). Abh. Ber. Naturkundemus. Görlitz, **60**, 1: 99–100.
- DIECKMANN L., 1988: Beiträge zur Insektenfauna der DDR: *Coleoptera-Curculionidae (Curculioninae: Ellescini, Acalyptini, Tychiini, Anthonomini, Curculionini)*. Beitr. Ent., Berlin, **38** (2): 365–468.
- GERHARDT J., 1910: Verzeichnis der Käfer Schlesiens preussischen und österreichischen Anteils, geordnet nach dem Catalogus coleopterorum Europae vom Jahre 1906. Dritte, neubearbeitete Auflage. Berlin. XVI + 431 ss.
- GOTWALD A., 1968: Fauna ryjkowcowatych (*Curculionidae, Col.*) niektórych parków narodowych i rezerwatów. Prace IBL., 363: 1–72.
- JAKUCZUN L., KUŚKA A., 1979: Ryjkowce (*Coleoptera, Curculionidae*) zebrane w Dolinie Chochołowskiej w Tatrzańskim Parku Narodowym. Pol. Pismo Ent., **49**: 371–384.
- KANIA J., 1991: New localities of several dozen rare weevil species in Poland (*Coleoptera, Curculionidae*). Roczn. Muz. Górn. – Ent., **2**: 5–15.
- KNUTELSKI S., 1988: *Acalles croaticus* BRISOUT, 1876, nowy dla fauny Polski ryjkowiec (*Coleoptera, Curculionidae*). Pol. Pismo Ent., **58**: 497–499.
- KNUTELSKI S., 1991: Nowe stanowiska kilku rzadko spotykanych w Polsce ryjkowcowatych (*Coleoptera, Curculionidae*). Wiad. Entomol., **10**, 2: 85–88.
- KNUTELSKI S., KUŚKA A., 1991: Nowe dla fauny Tatr Polskich gatunki ryjkowców (*Coleoptera: Attelabidae, Apionidae, Curculionidae*). Wiad. Entomol., **10**, 1: 29–34.
- KUŚKA A., 1977: Materiały do znajomości ryjkowców (*Coleoptera, Curculionidae*) wylotu Brany morawskiej w Polsce. Pol. Pismo Ent., **47**: 3–16.
- KUŚKA A., 1988: Ryjkowce (*Coleoptera, Curculionidae*) polan reglowych Tatr Polskich. Parki Nar. i Rez. Przyr., **7** (2): 47–60.
- KUŚKA A., 1989: Ryjkowce (*Coleoptera: Attelabidae, Apionidae, Curculionidae*) Gór Świętokrzyskich. Fragm. Faun., **32**: 319–355.
- LGOCKI H., 1908: Chrząszcze (*Coleoptera*) zebrane w Królestwie Polskim w latach 1899–1903. Spraw. Kom. Fyzyogr., **41**: 18–151.

- MAZUR M., 1983: Ryjkowce (*Coleoptera, Curculionidae*) południowej części Wyżyny Krakowskiej. *Acta Zool. Crac.*, **26**: 491–542.
- OSELLA G., 1988: Ricerche faunistico-ecologiche sui Curculionidi (*Coleotteri*) di alcuni ambienti della Val di Fiemme e della Pale di San Marino. *Studi Trentini di Scienze Nat., Acta Biol.*, **64**: 395–429.
- PETRYSZAK B., 1977: Materiały do znajomości ryjkowców (*Curculionidae, Coleoptera*) Bieszczad i Pogórza Dynowsko-Przemyskiego. *Zesz. Nauk. UJ, Pr. Zool.*, **23**: 127–164.
- PETRYSZAK B., 1979: *Miarus abnormis* SOLARI, 1947, nowy dla fauny Polski ryjkowiec (*Coleoptera, Curculionidae*) *Pol. Pismo Ent.*, **49**: 663–666.
- PETRYSZAK B., 1980: Ryjkowce (*Coleoptera, Curculionidae*) Pienin. *Zesz. Nauk. UJ, Pr. Zool.*, **26**: 109–173.
- PETRYSZAK B., 1982: Ryjkowce (*Coleoptera, Curculionidae*) Beskidu Sądeckiego. *Rozpr. hab. UJ*, **68**: 1–204.
- PETRYSZAK B., KNUTELSKI S., 1987: Ryjkowce (*Coleoptera, Curculionidae*) Gorców. *Zesz. Nauk. UJ, Pr. Zool.*, **33**: 43–83.
- SMRECYŃSKI S., 1936: Materiały do fauny Polski. Ryjkowce (*Curculionidae*) Muzeum Fizjograficznego Polskiej Akademii Umiejętności. Część I. *Spraw. Kom. Fizjogr. Pol. Akad. Umiej.*, **70**: 73–100.
- SMRECYŃSKI S., 1966: Ryjkowce – *Curculionidae*. Klucze do Oznaczania Owadów Polski, Warszawa, XIX, **98b**: 1–130.
- SMRECYŃSKI S., 1968: Ryjkowce – *Curculionidae*. Klucze do Oznaczania Owadów Polski, Warszawa, XIX, **98c**: 1–106.
- SMRECYŃSKI S., 1972: Ryjkowce – *Curculionidae*. Klucze do Oznaczania Owadów Polski, Warszawa-Wrocław, XIX, **98d**: 1–195.

Nowe stanowiska interesujących gatunków ryjkowcowatych
(*Coleoptera, Curculionidae*) w Polsce

New localities of interesting weevil species (*Coleoptera, Curculionidae*) in Poland

MAREK WANAT

Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

ABSTRACT. Occurrence of *Otiorhynchus uncinatus* GERM. in Poland is confirmed. New localities of 25 other rare curculionids are given.

Mimo intensywnej badań faunistycznych nad ryjkowcami Polski, prowadzonych przez wielu specjalistów po II wojnie światowej, ciągle jeszcze rozmieszczenie licznych gatunków poznane jest niedostatecznie. W notatce tej podaje nowe stanowiska 26 sporadycznie notowanych w Polsce gatunków. W przypadkach gdy są to gatunki nowe dla poszczególnych krain, zaznaczono to gwiazdką przy nazwie krainy. Dla każdego stanowiska podano w nawiasie kod UTM.

Pragnę podziękować A. SŁOJEWSKIEJ, L. BOROWCOWI, G. GABRYSIOWI, D. IWANOWI, A. JADWISZCZAKOWI, J. KALISIAKOWI, J. LISOWI, J. PLUCIŃSKIEMU i C. WATALE za przekazanie okazów wykorzystanych w tej notatce. Brak nazwiska zbieracza przy wyszczególnianych okazach oznacza, że zebrał je autor.

Otiorhynchus bisulcatus (FABRICIUS)

– Beskid Wschodni: Beskid Niski, Rymanów-Zdrój (EV69), 8–25 VI 1990, 7 ok.
leg. J. PLUCIŃSKI.

Otiorhynchus uncinatus GERMAR

– Sudety Zachodnie: Wąwóz Mysliborski k. Jawora (WS75), 16 V 1992, 3 ok., 30 V 1992, 22 ok.

Występowanie tego gatunku w Polsce poddawane było w wątpliwość przez SMRECZYŃSKIEGO (1966) i DIECKMANN'a (1980). Drugi z autorów sugerował, że informacje o występowaniu tego gatunku na Śląsku (GERHARDT, 1910) mogły być oparte na błędnym oznaczeniu. Ostatnio KANIA (1991) odnalazł w zbiorze SCHOLZ'a dwa prawidłowo oznaczone okazy *O. uncinatus* z Wlenia k. Jeleniej

Góry (WS44), potwierdzające doniesienie GERHARDT'a. Gatunek ten występuje na Wyspach Brytyjskich i w zachodniej części środkowej Europy, w Niemczech znany jest z Gór Harzu i Turyngii. Wschodnią granicę zasięgu wyznaczają stanowiska w Wąwozie Myśluborskim i Górach Orlickich w Czechosłowacji (FREMUTH, 1977).

O biologii *O. uncinatus* wiadomo niewiele. STREJČEK (1976) wysiewał okazy tego gatunku ze ściółki lasu dębowo-bukowego, w miejscach porośniętych *Dentaria enneaphyllos* L. i *Mercurialis perennis* L. Wszystkie złowione przeze mnie okazy zostały wysiane z grubej warstwy opadłych i przegrzybiałych liści u podstawy stromego, skalistego stoku przy drodze do rezerwatu. Miejsce to jest silnie zacienione i pozbawione runa, ale w pobliżu rośnie *M. perennis*. W podobnych biotopach w samym rezerwacie gatunku tego nie stwierdziłem.

Simo hirticornis (HERBST)

- Roztocze*: Roztoczański P.N., rezerwat „Czerkies” (FB40), 10 VI 1989, 1 ok.; Krasnobród (FB50), 19–24 VI 1990, 2 ok.

Gatunek rozpowszechniony w Sudetach i na ich pogórzu, dotąd nie notowany ze wschodniej Polski.

Argoptchus quadrisignatus (BACH)

- Roztocze*: Kąty II k. Zamościa, Wieprzecka Góra (FB51), 11 VI 1987, 1 ok. (leg. D. IWAN), 28 VI 1990, 7 ok.
- Wyżyna Lubelska*: Tarnogóra (FB43), 27 VI 1990, 12 ok.

Znany z okolic Ojcowa, Miechowa i Przemyśla oraz z nie potwierzonego od ponad 100 lat stanowiska koło Strzegomia na Pogórzu Kaczawskim. Na obu nowych stanowiskach gatunek ten występuje bardzo lokalnie i jest trudny do odśledzenia. W obu przypadkach łowiony był na fragmentach trawiastych stoków o powierzchni nie przekraczającej kilkudziesięciu m². Przepuszczalnie tym należy tłumaczyć fakt, że nie odnaleziono go wcześniej na tych stanowiskach, od ponad 30-lat intensywnie badanych przez koleopterologów z ośrodka lubelskiego i przez autora. Ze względu na wybitną stenotopowość i nielotność tego gatunku oraz dużą odległość Tarnogóry i Kątów od innych znanych miejsc występowania, należy moim zdaniem wykluczyć możliwość niedawnego zasiedlenia tych izolowanych muraw kserotermicznych. Oba odkryte obecnie stanowiska mają niewątpliwie charakter reliktowy.

Barypeithes araneiformis (SCHRANK)

- Roztocze*: Kawęczynok (FB31), 20 V 1986, 1 ok., z przesiewki z lasu bukowego, leg. G. GABRYŚ.

U nas podawany na początku XX w. ze Śląska.

Sitona gressorius (FABRICIUS)

- Pobrzeże Bałtyku: Wolin, Międzywodzie (VV88), 8 VIII 1989, 4 ok., leg. J. LIS; Lubiń (VV66), 5 VIII 1991, 3 ok.
- Nizina Mazowiecka*: Palmiry (DD80), VI 1990, 1 ok., leg. A. JADWISZCZAK.
Gatunek ten pojawił się niedawno w zachodniej Polsce (STACHOWIAK, 1978), gdzie staje się coraz liczniejszy. Odkrycie go ostatnio w Pieninach (CMOLUCH, STANIEC, 1989) i obecnie w okolicach Warszawy świadczy o bardzo szybkim rozszerzaniu się jego zasięgu na wschód.

Sitona cinerascens FAHRAEUS

- Puszcza Białowiecka*: Białowieża (FD94), 14 V 1985, 1 ok. złowiony do czerpaka z *Lotus uliginosus* SCHK. na wilgotnej łące przy granicy Parku Narodowego.
Odnotowany z Legnicy na podstawie jednego okazu złowionego przeszło 100 lat temu (DIECKMANN, 1980).

Sitona regensteinensis (HERBST)

- Pobrzeże Bałtyku: Dębina k. Ustki (XA35), 15 VIII 1984, 2 ok., leg. J. KALISIAK.
W latach powojennych podawany tylko z trzech stanowisk na Pojezierzu Pomorskim i Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej. Z Pobrzeża Bałtyku podany przed blisko 80-ciu laty.

Lixus myagri (OLIVIER)

- Nizina Mazowiecka: Rogoźno k. Łowicza (DC16), 12 VIII 1990, 1 ok.
Notowany ze Śląska i okolic Warszawy, gdzie łowił go na przełomie XIX i XX ww. W. MACZYŃSKI.

Mecaspis caesus (GYLLENHAL)

- Roztocze*: Biała Góra k. Tomaszowa Lub. (FA79), 6 VI 1987, 1 ok., leg. D. IWAN.

Minyops carinatus (LINNAEUS)

- Roztocze*: Biała Góra k. Tomaszowa Lub. (FA79), 6 VI 1987, 1 ok., leg. D. IWAN.
Podawany przed laty ze Śląska, po wojnie stwierdzony w Gródku k. Hrubieszowa.

Plinthus squalidus (GYLLENHAL)

- Bieszczady: Tarnica (FV23), 17 VII 1981, 1 ok., leg. L. BOROWIEC; Bukowe Berdo (FV23), 9 VII 1983, 1 ok., leg. C. WATAŁA.

Gatunek tworzący szereg mniej lub bardziej problematycznych ras geograficznych, niedawno podany z Polski (PETRYSZAK, 1977) jako *P. parreyssi* BOHEMAN) na podstawie jednego okazu znalezionej na Tarnicy. Według MEREGALLIEGO (1985), autora najnowszej rewizji rodzaju *Plinthus*, forma z Bieszczadów jest najbardziej zbliżona do podgatunku *P. s. elekesi* (ORMAY) opisanego z Siedmiogrodu. Do takiego wniosku skłania również porównanie powyższych dwóch okazów z opisem *P. s. elekesi* podanym przez KIPPENBERG'a (1981) oraz analiza rozmieszczenia geograficznego poszczególnych podgatunków. Pewne wątpliwości budzi jedynie kształt lekko odstających szczecinek na pokrywach, które u badanego przez KIPPENBERG'a parotypu *P. s. elekesi* są wyraźnie węższe i ponad dwukrotnie dłuższe od łusek na zagonikach (KIPPENBERG, 1981 – Abb. 12 a, b). U większości pozostałych okazów z Siedmiogrodu szczecinki te są podobnej szerokości lub nawet nieco szersze niż łuski (j. w. – Abb. 12 a', b'), a u okazów z Bieszczadów szerokie szczecinki są ponadto co najwyżej 1,5 raza dłuższe od łusek. KIPPENBERG (j.w.) traktuje zmienność tej cechy jako wewnątrzpodgatunkową, jednak brak materiału z większego obszaru Karpat Wschodnich nie pozwala obecnie na potwierdzenie jego opinii.

Donus intermedius (BOHEMAN)

- Beskid Wschodni: Beskid Niski, Rymanów-Zdrój (EV69), 8–25 VI 1990, 2 ok., leg. J. PLUCIŃSKI.

Gronops inaequalis (BOHEMAN)

- Pobrzeże Bałtyku: Wolin, Lubiń (VV66), 2 VIII 1991, 1 ok.
- Puszcza Białowieska*: Grudki (FD83), 5 VIII 1982, 1 ok., leg. J. KALISIAK.

Brachytemnus porcatus (GERMAR)

- Wyżyna Małopolska*: Sługocice k. Inowłódza (DC30), 18 VIII 1984, 2 ok.

Bagous petro (HERBST)

- Nizina Mazowiecka*: Kampinoski P.N., 22 VI 1985, 1 ok., z próbki glebowej z łąki turzycowej, leg. A. SŁOJEWSKA.

Jeden z najrzadszych gatunków tego rodzaju, podany ogólnikowo z Pomorza, a ostatnio odszukany w Puszczy Niepołomickiej. SMRECZYŃSKI (1953) podał go również z okolic Przemyśla, na podstawie jednego okazu ze zbioru B. KOTULI. Informacja ta została jednak pominięta przez tego autora w późniejszym kluczu do oznaczania polskich ryjkowców.

Bagous claudicans (BOHEMAN)

- Wyżyna Małopolska: Wielka Wieś k. Burzenina (CB59), 1 V 1983, 1 ok.

Gatunek ten był przez długi czas uważany za synonim *B. collignensis* (HERBST), dopiero ostatnio DIECKMANN (1990) wykazał jego odrębność.

Podana przez tego autora informacja o występowaniu *B. claudicans* w Łodzi jest błędna, oparta była bowiem właśnie na okazie z Wielkiej Wsi, przesłanym mu do oznaczenia. Jak dotąd jest to jedyne pewne stanowisko tego gatunku w Polsce, konieczna jest jednak rewizja oznaczeń *B. collignensis* w polskich kolekcjach.

Tychius pumilus CH. BRISOUT

- Pobrzeże Bałtyku*: Wolin, Lubiń (VV66), 1–6 VIII 1991, 7 ok.
- Nizina Mazowiecka: Rogoźno k. Łowicza (DC16), 12 VIII 1990, 6 ok.
- Puszcza Białowieska*: Orzeszkowo (FD73), 10 VII 1986, 37 ok.
- Wyżyna Małopolska*: Skowronno k. Pińczowa (DA69), 19 VII 1984, 20 ok.

Gasterocercus depressirostris (FABRICIUS)

- Puszcza Białowieska*: Białowieża (FD94), 30 VI 1959, 1 ok. z hodowli, leg. A. GOTTWALD.

Podawany ze Śląska i okolic Warszawy na podstawie okazów łowionych w ubiegłym wieku, oraz z Gór Świętokrzyskich.

Phytobius muricatus CH. BRISOUT

- Roztocze*: Biała Góra k. Tomaszowa Lub. (FA79), 11 VI 1989, 1 ok., zebrany z rdestu ptasiego – *Polygonum aviculare* L., rosnącym na nagim, gliniastym podłożu u podnóża stoku.

Znany dotąd tylko z dwóch stanowisk na Dolnym Śląsku, gdzie łowiono go kilkadziesiąt lat temu.

Rhinoncus bosnicus SCHULTZE

- Śląsk Dolny: Wrocław – Mokry Dwór (XS45), 11 VI 1987, 2 ok.
- Wyżyna Lubelska*: Gródek k. Hrubieszowa (GB03), 30 IV 1984, 1 ok.

Ceutorhynchus sophiae (STEVEN)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Glinki k. Torunia (CD47), 4 VI 1985, 1 ok.

Ceutorhynchus querceti (GYLLENHAL)

- Roztocze*: Krasnobród (FB50), 22 VI 1990, 1 ok.

Microplontus figuratus (GYLLENHAL)

- Pobrzeże Bałtyku*: Wolin, Lubiń (VV66), 2 VIII 1991, 1 ok.
- Puszcza Białowieska*: Białowieża (FD94), 16 VI 1991, 3 ok.
- Wyżyna Małopolska*: Pińczów (DA69), 19 VII 1984, 1 ok., 12–16 V 1991, 14 ok.

Mogulones dimidiatus (FRIVALDSZKY)

- Wyżyna Małopolska: Skowronno k. Pińczowa (DA69), 29 IV 1990, 1 ok.
Znany z pojedynczych okazów z Chotla Czerwonego i Klonowa k. Miechowa, ostatnio znaleziony w Gródku k. Hrubieszowa.

Cionus olens (FABRICIUS)

- Nizina Mazowiecka: Rogoźno k. Łowicza (DC16), 19 V 1982, 2 ok.

PIŚMIENICTWO

- CMOLUCH Z., STANIEC B., 1989: Bemerkungen über *Otiorhynchus repletus* BOH. und *Sitona gressorius* (F.) (*Coleoptera*, *Curculionidae*). Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska Sect. C Biol., **41**: 163–166.
- DIECKMANN L., 1980 Beiträge zur Insektenfauna der DDR: *Coleoptera – Curculionidae* (*Brachycerinae*, *Otiorhynchinae*, *Brachyderinae*). Beitr. Entomol., **30**: 145–310.
- DIECKMANN L., 1990: Revision der mitteleuropäischen Arten der *Bagous collignensis*-Gruppe (*Insecta*, *Coleoptera*, *Curculionidae*: *Bagoinae*). Reichenbachia, **27**: 141–145.
- FREMUTH J., 1977: Nosatcoviti brouci. W: ROCEK Z. (ed.), Příroda Orlických Hor a Podorlicka, Praha, ss. 537–564.
- GERHARDT J., 1910: Verzeichnis der Käfer Schlesiens preussischen und österreichischen Anteils, geordnet nach dem Catalogus coleopterorum Europae vom Jahre 1906. Dritte, neubearbeitete Auflage, Berlin. XVI + 431 ss.
- KANIA J., 1991: Uwagi o *Otiorhynchus uncinatus* GERM. w Polsce i dyspersji kilku pokrewnych gatunków (*Curculionidae*, *Coleoptera*). Przegl. Zool., **34**: 291–295.
- KIPPENBERG H., 1981: Die mitteleuropäischen Arten der Gattung *Plinthus* GERM., Entomol. Bl. Biol. Syst. Käfer, **76**: 73–140.
- MEREGALLI M., 1985: Revisione del genere *Plinthus* GERMAR. Mem. Mus. Civ. Stor. Nat. Verona (IIA Ser.) Sez. Sci. Vita, **5**: 133 ss.
- PETRYSZAK B., 1977: Materiały do znajomości ryjkowców (*Curculionidae*, *Coleoptera*) Bieszczad i Pogórza Dynowsko-Przemyskiego. Zesz. Nauk. Uniw. Jagiellonsk. Pr. Zool., **23**: 127–164.
- SMRECZYŃSKI S., 1953: Fauna ryjkowców (*Col.*, *Curculionidae*) okolic Przemyśla na przestrzeni 50 lat. Pol. Pismo Entomol., **23**: 53–70.
- SMRECZYŃSKI S., 1966: Ryjkowce – *Curculionidae*, podrodziny *Otiorhynchinae*, *Brachyderinae*. Klucze do Oznaczenia Owadów Polski, Warszawa, XIX, **98b**: 1–130.
- STACHOWIAK P., 1978: *Sitona* (*Charagmus*) *gressoria* F. (*Coleoptera*, *Curculionidae*) nowy gatunek dla fauny Polski. Bad. Fizjogr. Pol. Zach., Seria C – Zoologia, **31**: 133–135.
- STREJČEK J., 1976: Příspěvek k poznání fauny brouků čeledi *Anthribidae* a *Curculionidae* v ČSSR. Zprávy Čs. Spol. Entomol. ČSAV, Praha, **12**: 119–138.

Cykl rozwojowy czterooczaka świerkowca - *Polygraphus poligraphus* (L.) (Coleoptera, Scolytidae) w górach*

Life cycle of the four-eyed spruce bark-beetle – *Polygraphus poligraphus* (L.) (Coleoptera, Scolytidae) in the mountains

MACIEJ WITRYŁAK

Leśny Zakład Doświadczalny, ul. Ludowa 10, 33-380 Krynica

ABSTRACT. The life cycle of *Polygraphus poligraphus* (L.) is described from an area situated at 700–750 m a.s.l. in the Beskid Sądecki Mts. (S. Poland). There is only one generation a year. Adults begin to infest trees in mid-July. Overwintering occurs mainly in the larval stage, but some adult females may also overwinter. Pupation begins in the first decade of June of the next year. Adults start to emerge at the beginning of July.

Dokładne poznanie cyklu rozwojowego danego szkodnika jest jednym z podstawowych warunków wypracowania skutecznych metod, zarówno prognozowania jego pojawu jak i zwalczania. Często jednak takiej wiedzy nie posiadamy, lub jest ona niedostateczna. Dotyczy to również wielu gatunków korników, czasem i tych pospolitych lub ważnych z gospodarczego punktu widzenia. Podobnie jest ze znajomością cyklu rozwojowego czterooczaka świerkowca – *Polygraphus poligraphus* (L.) w terenach górskich, gdzie odgrywa on znaczącą rolę w dobijaniu osłabionych świerków, szczególnie w drzewostanach opieńkowych (KISIEŁOWSKI, 1978), oraz uszkodzonych przez wiatr i okiść (CAPECKI, 1978).

Czterooczak świerkowiec występuje w całym zasięgu świerka pospolitego. Przystosowanie do życia na tak dużym obszarze może być powodem dużego zróżnicowania w przebiegu jego cyklu rozwojowego w poszczególnych strefach klimatycznych. Ma to też odzwierciedlenie w piśmiennictwie dotyczącym tego zagadnienia. Autorzy z takich krajów jak Dania, Niemcy, Czechy, Słowacja, a również Polska uważają, że wyprowadza on w normalnych warunkach dwa pokolenia w roku (BOAS, 1923; ESCHERICH, 1923; KARPINSKI, STRAWINSKI, 1948), gdy warunki te są mniej sprzyjające druga generacja może być niepełna

* Zagadnienie referowane na XLI Zjeździe PTEnt. we Wrocławiu w dniu 19 IX 1992 r.

(BAISCH, 1954), natomiast podczas bardzo ciepłego lata dochodzi do założenia pokolenia trzeciego (PFEFFER, 1955). Z drugiej strony w krajach o chłodniejszym klimacie jak Szwecja i Finlandia rozwój jednego pokolenia *P. poligraphus* trwa pełny rok (SAALAS, 1923; LEKANDER, 1959).

Obserwacje, na których oparto niżej opisany przebieg cyklu rozwojowego czteroocznika świerkowca prowadzono w latach 1989–1992 w drzewostanach Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Krynicy (Beskid Sądecki) położonych na wysokości 700–750 m n.p.m. Klimat okolic Krynicy ma charakter klimatu kotlin śródgórskich o średniej temperaturze rocznej 5,5°C i średnim rocznym opadzie 850 mm. Okres wegetacyjny trwa tu 150–180 dni. *P. poligraphus* należy w lasach krynickich do grupy gatunków kambio- i ksylograficznych osiągających na świerku najwyższe wskaźniki dominacji oraz stałości i gęstości występowania (STARZYK i in., 1987). Pełny cykl rozwojowy tego kornika prześledzono w terenie na 32 drzewach. Ponadto w ciągu całego okresu badawczego wykonano ponad sto jednorazowych obserwacji, zarówno na zasiedlonych drzewach stojących, jak i na materiale ściętym pozostawionym w lesie i na składnicach. W celu ustalenia liczby stadiów larwalnych mierzono w laboratorium szerokość puszki głowowej larw zebranych w terenie w różnych okresach ich rozwoju.

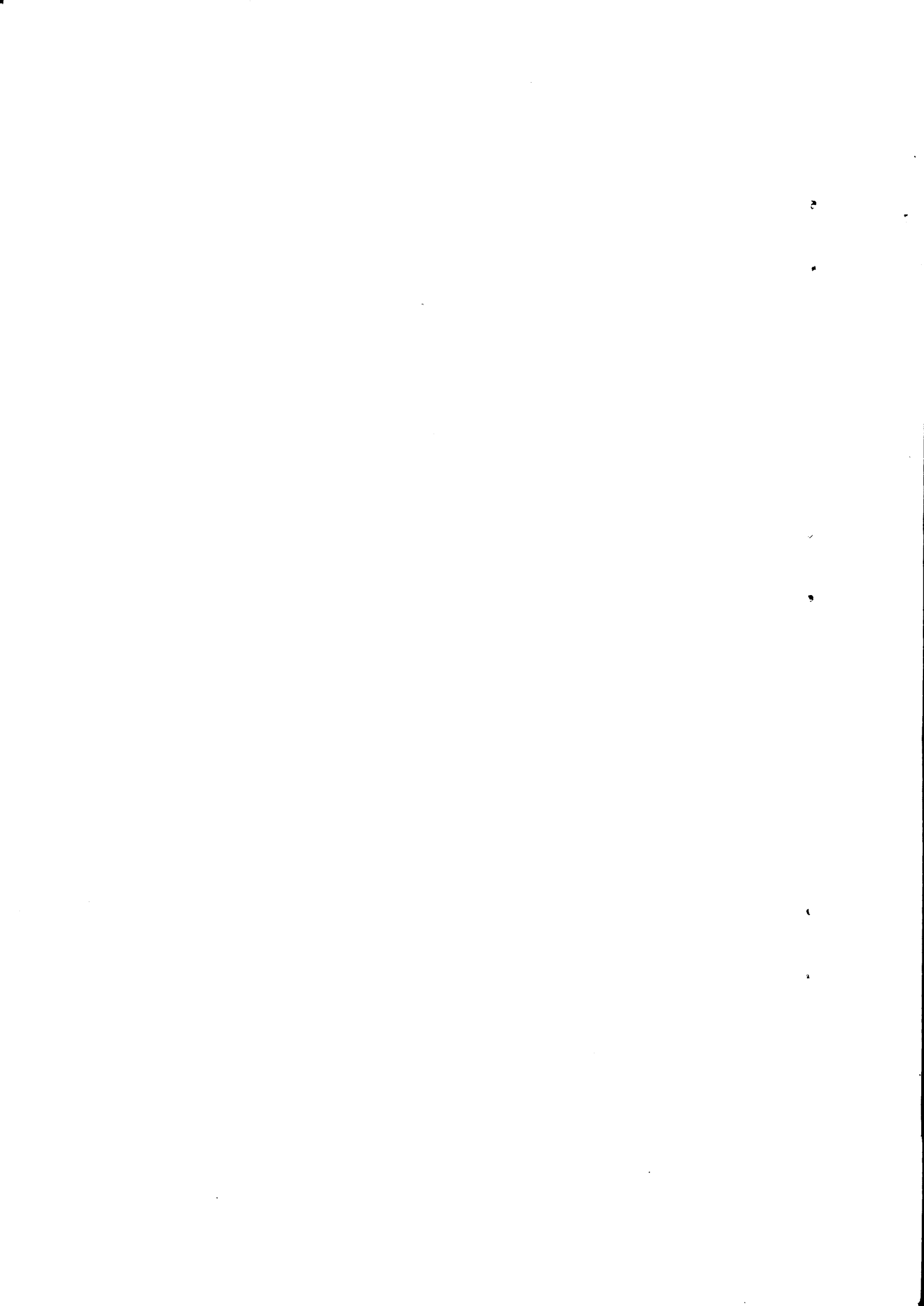
Stwierdzono, że czteroocznik świerkowiec wyprowadza na badanym terenie tylko jedno pokolenie w roku. Zasiedlenie potencjalnych środowisk rozwoju, którymi są najczęściej stojące świerki II, III i IV klasy wieku, obumierające wskutek działalności opieńki, rozpoczyna się bardzo późno, bo dopiero w połowie lipca. Pod koniec tego miesiąca w żerowiskach pojawiają się pierwsze jaja. Drażenia chodników macierzystych i stopniowe składanie jaj przez samice jest kontynuowane do końca sierpnia. Stadium jaja trwa około 25 dni. W trzeciej dekadzie sierpnia zaczynają lęgnąć się larwy. Larwy zimują, a okres ich rozwoju trwa aż do czerwca następnego roku. W tym czasie przechodzą one przez trzy stadia larwalne. Ze względu na rozciągnięty okres zasiedlania potencjalnych środowisk rozwoju, składania jaj i wylęgu larw zimować mogą larwy wszystkich trzech stadiów. Oprócz larw w żerowiskach zimuje pewna liczba samic, które nie zdążyły złożyć jaj przed nastaniem zimnej pogody. Według obserwacji LEKANDER'a (1959) przeprowadzonych w centralnej części Szwecji zimujące samice kontynuują składanie jaj na wiosnę, a larwy z nich wylęte dojrzewają mniej więcej w tym samym czasie jak te, które zimowały. Zimujące samice zebrane w Krynicy i hodowane w laboratorium w temperaturze pokojowej przystąpiły po kilku dniach do drażenia chodników macierzystych w dostarczonym im materiale, a następnie złożyły jaja. Przepoczwarczenie larw w warunkach naturalnych rozpoczyna się dopiero na przełomie wiosny i wczesnego lata, to jest w pierwszej dekadzie czerwca. Stadium poczwarki trwa około 3 tygodnie. Na przełomie czerwca i lipca w żerowiskach zaczynają lęgnąć się chrząszcze. W miejscu swego wylęgu prowadzą one zer uzupełniający przez około 2 tygodnie, aż do pełnego wybarwienia. W pierwszej dekadzie lipca pierwsze chrzą-

szcze zaczynają opuszczać żerowiska, w których się wylęgły. Ich wygryzanie nie jest masowe lecz odbywa się stopniowo. Stopniowe też jest zasiedlanie nowych drzew gdzie nastąpi rozwój następnego pokolenia.

Długi okres stadium larwalnego *P. poligraphus* w górach stwarza dogodne warunki do zwalczania tego szkodnika. Polega ono głównie na wyszukiwaniu, wycinaniu, korowaniu lub wywozie z lasu drzew przez niego zasiedlonych. Czynności te można w praktyce prowadzić w górach przez cały okres od późnej jesieni do końca wiosny.

PIŚMIENNICTWO

- BAISCH D., 1954: Untersuchungen zur Systematik, Biologie und Ökologie des doppelaugigen Fichtenbastkafers (*Polygraphus poligraphus* L.). W: G. WELLENSTEIN, Die grosse Borkenkaferkalamitat in Sudwestdeutschland 1944–1951, Ringingen: 301–328.
- BOAS J., 1923: Dansk forstzoologi. Gyldendalske Boghandel, Kobenhavn. 761 ss.
- CAPECKI Z., 1978: Badania nad owadami kambio- i ksylofagicznymi rozwijającymi się w górskich lasach świerkowych uszkodzonych przez wiatr i okiść. Prace IBL, Warszawa, 563: 37–117.
- ESCHERICH K., 1923: Die Forstinsekten Mitteleuropas, B. 2. Verlag P. Parey, Berlin. 659 ss.
- KARPINSKI J. J., STRAWINSKI K., 1948: Korniki ziem Polski. Ann. Univ. M. Curie-Skłod., Lublin, Ser. C, Suppl., 4: 1–239.
- KISIELOWSKI S., 1978: Czterooczek świerkowiec (*Polygraphus poligraphus* L.) w górskich drzewostanach opieńkowych. Sylwan, 122, 7: 25–29.
- LEKANDER B., 1959: Der doppelaugige Fichtenbastkafer *Polygraphus poligraphus* L. Ein Beitrag zur Kenntnis Seiner Morphologie, Anatomie, Biologie und Bekämpfung. Medd. Skog. Inst., 48; 9: 1–127.
- PFEFFER A., 1955: Kurovci – *Scolytoidea*. Fauna CSR, Praha, 6: 1–324.
- SAALAS U., 1923: Die Fichtenkafer Finnlands II. Ann. Acad. Scient. Fenn., Helsinki, Ser. A, 22: 1–746.
- STARZYK J., WITRYLAK M., KUBISZ D., KAZMIERCZAK T., ŁUSZCZAK M., SZWAŁKO P., OSSOWSKA M., 1987: Effect of severity of thinnings on the mortality of trees and occurrence of cambioand xylophagous insects in the mountain forest stands composed of *Abies alba* MILL. and *Picea abies* (L.) KARST. W: IVth Symposium on the Protection of Forest Ecosystems, Warszawa SGGW: 179–189.

Materiały do studiów nad strukturą zespołów żądłówek
(*Hymenoptera, Aculeata*) Polski

2. Osy społeczne (*Vespinae*) wschodnich Karkonoszy

The materials to studies on the community structure of *Hymenoptera Aculeata*
in Poland

2. Social wasps (*Vespinae*) of the Eastern Karkonosze Mts.

TADEUSZ PAWLIKOWSKI

Instytut Biologii UMK, Zakład Ekologii Zwierząt, ul. Gagarina 9, 87-100 Toruń

ABSTRACT. The qualitative and quantitative analysis of social wasp communities indicates that the changes in the vegetation floors of the Karkonosze Mts. have not yet affected their structure.

Równoległe z badaniami nad strukturą zespołów trzmieli w piętrach roślinności Karkonoszy (PAWLIKOWSKI, 1993) prowadzono podobne badania z osami społecznymi. W przeciwieństwie do fitofagicznych trzmieli należą one do drapieżców owadów (w tym głównie muchówek) i preferują środowiska antropogeniczne. Niniejsza praca stanowi próbę ustalenia struktury zespołów os społecznych w obrębie przekształconych pięter roślinności z wschodnich obszarów Karkonoszy.

Badania prowadzono na 10 stanowiskach (PAWLIKOWSKI, 1993 – Tab. I) rozmieszczonych w 5 piętrach roślinności. Osy odławiano w okresie 3–23 lipca 1989 r. przypadającym na pełnię rozwoju gniazd. Jako jednostkę obliczeniową (próbę) przyjęto liczbę os odłowionych i odnotowanych przy wykonywanej przez nie czynności (polowanie, zbieranie nektaru lub spadzi) podczas półgodzinnej penetracji na obszarze 200 m² (2 × 100 lub 4 × 50 m) w optymalnych warunkach pogodowych (pogodnie, temp. pow. 19–25°C). Pobraną w ciągu pół godziny próbę przyjęto jako najmniejszą reprezentatywną wielkość łowności na 200 m² (PAWLIKOWSKI, 1990). Ogólną liczbę pobranych prób i sum os na powierzchniach w piętrach roślinności przedstawiono w tabeli (Tab. I). Ogół prób posłużył do opracowania podstawowych parametrów struktury zespołów os społecznych, podobnie jak struktury zespołów trzmieli.

Na 10 stanowiskach wschodniej części Karkonoszy odłowiono 343 okazy 7 gatunków os społecznych (Tab. I). Najwięcej gatunków odławiano na pogórzcu i w reglu górnym, a najmniej (prawie 8 i 7 razy mniej niż na PG i w RG)

– w piętrze halnym (Tab. II). Ze wzrostem wysokości pięter roślinności liczba gatunków spadała do jednego gatunku w kosodrzewinie, by na tym poziomie utrzymać się w piętrze alpejskim (H). Skład jakościowy wyodrębnionych zespołów os społecznych był bardzo podobny jedynie między RD a RG oraz K a H. Mniejsze podobieństwo stwierdzono między RG a K i H. Najmniejsze podobieństwo udowodniono między zespołem pogórza a zespołami pozostałych pięter oraz między RD a K i H.

Atrakcyjność siedliskowa coraz to wyższych pięter roślinności malała do kosówki i utrzymywała się na najniższym poziomie w piętrze halnym. Pogórze, jako najatrakcyjniejsze, wyraźnie odróżniało się składem gatunkowym od pozostałych pięter roślinności. W mniej atrakcyjnym reglu dolnym skład gatunkowy upodabniał się do już nieatrakcyjnego regła górnego, a ten z kolei, do zupełnie nieatrakcyjnych pięter kosówki i hal. Tak ze wzrostem wysokości ustalił się naturalny spadkowy gradient atrakcyjności siedliskowej dla os społecznych, tj. inny gradient niż to stwierdzono dla trzemieli.

Tab. I Liczba zebranych (sumy) os społecznych (samce w nawiasach) na stanowiskach w obrębie pięter roślinności wschodnich Karkonoszy.

Sampling numbers (sums) of social wasps (males in brackets) in floors of vegetation of Eastern Karkonosze Mts.

Gatunek Species	Piętra roślinności – Floors of vegetation				
	PG N=10	RD N=10	RG N=10	K N=10	H N=10
1. <i>Vespa crabro</i> L.	1a	–	–	–	–
2. <i>Dolichovespula norvegica</i> (F.)	–	4bce	74(14)hio	17(6)ino	11u
3. <i>D. saxonica</i> (F.)	47(4)a	18d	–	–	–
4. <i>D. sylvestris</i> (SCOP.)	2a	–	–	–	–
5. <i>Vespula germanica</i> (F.)	8a	–	–	–	–
6. <i>V. rufa</i> (L.)	9a	–	–	–	–
7. <i>V. vulgaris</i> (L.)	20a	30bde	2h	–	–
Ogółem – Total	87	52	76	17	11

PG – pogórze

RD – regiel dolny

RG – regiel górny

K – subalpejskie piętro (kosówka)

H – alpejskie piętro (hale)

N – liczba prób

a–u – stanowiska według PAWLIKOWSKIEGO (1993)

PG – foothills

RD – mixed forest

RG – spruce forest

K – subalpine floor

H – alpine floor

N – number of samples

a–u – localities according to PAWLIKOWSKI (1993)

Zmiany siedliskowe, jakie nastąpiły w trakcie przeorganizowania przestrzennego regli Karkonoszy, nie uwidoczniły się w strukturze jakościowej zespołów os społecznych. Wiadomo, że na zachodząc zmiany roślinności środowiska w pierwszej kolejności reagują fitofagi (m.in. trzmielce, muchówki), a w ślad za nimi dopiero drapieżcy. Stąd zmiany składu gatunkowego zespołów trzmieli już sygnalizowały zmiany siedliskowe w reglach (PAWLIKOWSKI, 1993), a zespołów os społecznych jeszcze nie. Czyli w obrazie struktury zespołów błonkówek społecznych zachodzące przeobrażenia siedliskowe regli były jeszcze procesem początkowym, procesem o nieutralnym charakterze powiązań biocenotycznych.

Tab. II. Osy społeczne w piętrach roślinności wschodnich Karkonoszy: parametry struktury zespołów.

Social wasps in floors of vegetation of Eastern Karkonosze Mts.: community indexes.

		Piętra roślinności				
		PG	RD	RG	K	H
S		6	3	2	1	1
MS	PG	1.00	+	+	+	+
	RD	0.29	1.00	+++	+	+
	RG	0.14	0.67	1.00	++	++
	K	0.00	0.33	0.50	1.00	+++
	H	0.00	0.33	0.50	1.00	1.00
Ł		8.70	5.20	7.40	1.70	1.10
±SD		±3.80	±6.07	±5.97	±0.67	±0.32
P	PG	NS				
	RD	NS	NS			
	RG	NS	NS	NS		
	K	0.001	0.001	0.001	NS	
	H	0.001	0.001	0.001	0.05	NS

S - liczba gatunków

MS - wskaźnik podobieństwa Marczeńskiego - Steinhausa = $C : (A + B - C)$, gdzie A = liczba gatunków zespołu „a”, B = liczba gatunków zespołu „b”, C = liczba gatunków wspólnych dla zespołów „a” i „b” (MARCZEWSKI, STEINHAUS, 1959): + = małe podobieństwo, ++ = średnie podobieństwo, +++ = duże podobieństwo

Ł - średnia liczba osobników na 30 min. na 200 m²

SD - odchylenie standardowe

P - istotność różnicy na poziomie równym i nie większym niż 0.05 w oparciu o t-test, NS = nieistotna różnica

Pozostałe oznaczenia jak w tab. I

S - number of species

MS - Marczeński - Steinhaus index = $C : (A + B - C)$, where A = number of species of „a” community, B = number of species of „b” community, C = number of common species of „a” and „b” communities (MARCZEWSKI, STEINHAUS, 1959): + = low similarity, ++ = moderate similarity, +++ = high similarity

Ł - mean number of specimens per 30 min. per 200 m²

SD - standard deviation

P - significance level of difference not exceeding 0.05 according to t-test, NS = non significant difference

Other symbols as in Tab. I

W badanych zespołach najliczniej odławiano *Dolichovespula norwegica* (F.), *Dolichovespula saxonica* (F.) i *Vespula vulgaris* (L.). Obejmowały one 65% ogółu odłowionych os społecznych. Pierwszy z gatunków spotykano prawie we wszystkich piętrach roślinności, za wyjątkiem pogórza. Pozostałe gatunki przebywały głównie na pogórze i w reglu dolnym.

Największą łowność os społecznych odnotowano na pogórze. Była ona podobna do łowności os z regli. Najmniejsze wartości łowności (5 i 8 razy mniejsze niż w PG) stwierdzono dla najwyższych pięter roślinności (K i H). Różniły się one istotnie ($P \ll 0.05$) od pozostałych wartości (Tab. II).

Kształtowanie się liczebności os społecznych zależało od tych samych czynników, które określono u trzmieli. Korzystny rozwój gniazd także był sprzężony z klimatem i organizacją przestrzenną pięter roślinności. Zaburzona porębami organizacja lasów reglowych znalazła jednak, chociaż mniej zdecydowane, odbicie w łowności. Odnotowano bezwzględny wzrost łowności os w reglu górnym, lecz w zakresie podobieństwa statystycznego do pogórza i regła dolnego. Jednakże wartości łowności z PG, RD i RG odróżniały się istotnie od malejących wartości łowności os w wyższych partiach gór. Wskazywałoby to na początkowe różnicowanie rozwoju os z pogórza i reglii, czyli również ustalanie się dopiero powiązań biocenotycznych w tych środowiskach. Ogólnie można stwierdzić, że analiza struktury jakościowej i ilościowej os społecznych obrazuje początkowy charakter zmian zachodzących w przeorganizowanych lasach reglowych Karkonoszy.

SUMMARY

The structure of social wasp communities of vegetal floors in the Eastern Karkonosze Mts. were studied in July 1989 (PAWLIKOWSKI, 1993 – Tab. I). Seven species of social wasps have been recorded (Tab. I). The characteristic of the social wasp communities has been based on the number of species and the mean number of specimens caught per 30 min. (Tab. II). A natural decrease of attractiveness of habitats for social wasps, in particular higher vegetal floors, has been observed. Habitat changes in the vegetal floors (as a result of acid precipitations) have not yet affected the structure of the social wasp communities.

PIŚMIENICTWO

- MARCZEWSKI E., STEINHAUS H., 1959: O odległości systematycznej biotopów. *Zastosow. Matem.*, **4**: 195–203.
- PAWLIKOWSKI T., 1990: Wasp communities (*Hymenoptera, Vespidae*) in the agricultural landscape of Chełmno Land (N Poland). *Pol. Pismo Ent.*, **60**: 115–128.
- PAWLIKOWSKI T., 1993: Materiały do studiów nad strukturą zespołów żądłówek (*Hymenoptera, Aculeata*) Polski. 1. Trzmielie (*Apoidea, Bambus* LATR.) wschodnich Karkonoszy. *Wiad. Entomol.*, **11**, 4: 207–212.

Nowe dla fauny Bieszczadów Zachodnich gatunki motyli
(*Lepidoptera*)

Lepidoptera new to the fauna of the West Bieszczady Mts.

JANUSZ NOWACKI¹, KRZYSZTOF PAŁKA², JANUSZ SOSIŃSKI³

¹Katedra Entomologii AR, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań

²Instytut Biologii UMCS, ul. Akademicka 19, 20-033 Lubin

³Osiedle Jagiellońskie 100/9, 61-221 Poznań

ABSTRACT. Fourteen macrolepidopteran species new to the fauna of the West Bieszczady Mts. and new localities of earlier recorded species are listed.

Obszar Bieszczadów Zachodnich uważany jest za jeden z najlepiej poznanych, pod względem fauny *Macrolepidoptera*, rejonów naszego kraju. Na pogląd ten wpływają prace BIELEWICZA (1973, 1984), będące podsumowaniem rezultatów 30 – letniej eksploracji tego terenu, prowadzonej od 1954 r. przez kilkunastu polskich lepidopterologów. Wynikiem tych prac było wykrycie na terenie Bieszczadów Zachodnich 772 gatunków motyli z grupy *Macrolepidoptera*.

Zdecydowana większość lepidopterologów, prowadzących badania motyli na omawianym terenie, ograniczała się z jednej strony do odłowów w okresach letnich, od końca maja do końca sierpnia, z drugiej zaś strony prowadząc je głównie w okolicach siedzib ludzkich, gdzie była możliwość korzystania ze źródła prądu. Spowodowało to, że w sposób minimalny poznana została fauna wyższych partii Bieszczadów, szczególnie połonin – jednego z najbardziej charakterystycznych ekosystemów Bieszczadów. Niewiele jest informacji w pracach BIELEWICZA dotyczących terenów Bieszczadzkiego Parku Narodowego, z którego wykazane zostało znacznie poniżej 100 gatunków motyli. Nie prowadzono także badań na terenie, niedostępnej w owych czasach ze względów politycznych, doliny Mucznej oraz leżących dalej na wschód w dolinie Sanu torfowisk wysokich: „Tarnawa” i „Litmirz”. Spowodowało to nie stwierdzenie wielu gatunków związanych z występującymi tam zbiorowiskami roślinnymi, nieobecnymi w pozostałych partiach Bieszczadów.

W zdecydowanie niewystarczający sposób poznane są także gatunki motyli należące do grup fenologicznych pojawiających się w okresie wczesnej wiosny i późnej jesieni.

Autorzy na podstawie własnych obserwacji wykazują kolejne 14 gatunków motyli z grupy *Macrolepidoptera* nie stwierdzonych wcześniej na terenie Bieszczadów Zachodnich. Podano także kolejne stanowiska dla gatunków, które wcześniej wykazane były z pojedynczych okazów.

Przegląd gatunków

Colias palaeno (L.)

- Rezerwat „Tarnawa” FV34 i rezerwat „Litmirz” FV34, 11 VII 1992 r., kilkanaście osobników obserwowano na torfowisku wysokim.

Jest to gatunek znany w Polsce z kilkunastu rozproszonych stanowisk, związany ze środowiskami torfowisk wysokich lub borów bagiennych.

Boloria aquilonaris (STICHEL)

- Rezerwat „Tarnawa” i rezerwat „Litmirz”, 11 VII 1992 r., kilkadziesiąt osobników obserwowano na torfowisku wysokim.

Jest to gatunek związany ze środowiskami torfowisk wysokich i torfiastych łąk. Wykazany w Polsce z nielicznych stanowisk, głównie w północnych rejonach kraju: Pomorze Zachodnie (URBAHN, 1939), Mazury, Puszcza Augustowska, Puszcza Białowiska, a także w rejonach górskich: Sudety i Tatry (KRZYWICKI, in lit.). Z południowo-wschodniej Polski nie był dotychczas wykazywany.

Vacciniina optilete (KNOCH)

- Rezerwat „Wołosate” FV23, 10 VII 1992 r.; rezerwat „Tarnawa” i rezerwat „Litmirz”, 11 VII 1992 r., kilkadziesiąt osobników obserwowano na torfowisku wysokim.

Jest to gatunek znany z pojedynczych stanowisk na terenie całego kraju, związany ze środowiskami torfowisk wysokich.

Orthonama obstipata (F.)

- Kalnica FV05, 20 X 1984 r. 2 exx.

Jest to gatunek strefy podzwrotnikowej. W Polsce zarejestrowany na kilku stanowiskach w południowej części kraju w okolicach: Krakowa, Kielc, Zakopanego, Zawiercia, a także Warszawy (BŁESZYŃSKI, 1965). Znany także z Górnego i Dolnego Śląska (RAEBEL, TOLL, 1962; WOLF, 1935).

Thera juniperata (L.)

- Kalnica, 2-11 X 1984 r. 10 exx.
Gatunek znany z wielu stanowisk na terenie całego kraju.

Eupithecia lariciata (FR.)

- Hudów Wierszek (973 m n.p.m.) FV23, 6 VIII 1992 r. 1 ex.; Moczarne FV04, 3 VIII 1992 r. 1 ex.; Muczne FV24, 11 VII 1992 r. 2 exx.
Jest to gatunek występujący lokalnie na terenie Polski, znany na kilku stanowiskach w granicach zasięgu modrzewia.

Eupithecia tenuiata (HBN.)

- Hudów Wierszek, 6 VIII 1992 r. 2 exx.; Krzemień (południowe zbocze 1200 m n.p.m.) FV24, 5 VIII 1992 r. 1 ex.; Muczne, 11 VII 1992 r. 3 exx.
Gatunek licznie występujący w całej Polsce.

Lobophora halterata (HUFN.)

- Wetlina FV04, 28 V 1984 r. 4 exx.
Gatunek znany w całej Polsce.

Agrochola macilenta (HBN.)

- Kalnica, 17 i 21 IX 1984 r. po 1 ex., 7 X 1984 r. 2 exx.
Gatunek znany z całej Polski.

Lithophane ornitopus (HUFN.)

- Kalnica, 26 IX 1984 r. 1 ex.
Gatunek znany z całej Polski.

Apamea oblonga (HAW.)

- Krzemień (południowe zbocze 1200 m n.p.m.) FV24, 4 VIII 1992 r. 1 ex.
Gatunek wykazany w pojedynczych okazach na kilkunastu stanowiskach w różnych rejonach kraju.

Mesapamea didyma (ESP.)

- Zatwarnica FV14, 6 VIII 1979 r. 2 exx.
Gatunek występujący na terenie całego kraju.

Gortyna flavago (DEN. et SCHIFF.)

- Kalnica, 15 i 26 IX 1984 r. po 1 ex.
Gatunek znany z całej Polski.

Paradiarsia punicea (HBN.)

– Wetlina, 7 VII 1983 r. 1 ex.

Gatunek lokalny, stwierdzony na nielicznych stanowiskach, głównie w północnych i wschodnich rejonach Polski.

Na uwagę zasługują także przedstawione poniżej gatunki, wykazane wprawdzie już wcześniej z Bieszczadów, najczęściej jednak z pojedynczych okazów na jednym stanowisku.

Eumedonia eumedon (ESP.) – Jabłonki EA95, 9 VII 1992 r.; Muczne i rezerwat „Litmirz”, 11 VII 1992 r.; Ustrzyki Górne FV24 i Wetlina, 10 VII 1992 r. obserwowany bardzo licznie na podmokłych łąkach z *Geranium pratense* L.

Perizoma obsoletia (H.-S.) – Krzemień (południowe zbocze 1200 m n.p.m.), 4 VIII 1992 r. 1 ex.; Tarnica (1346 m n.p.m.) FV23, 5 VIII 1992 r. 1 ex. Jest to gatunek górski, który w Polsce poza Bieszczadami znany jest z Tatr i Śląska Cieszyńskiego (BŁESZYŃSKI, 1965).

Eupithecia virgaureata (DBLD.) – Muczne, 11 VII 1992 r. 1 ex.

Anticollix sparsata (TR.) – Muczne, 11 VII 1992 r. 1 ex.

Odontosia carmelita (ESP.) – Wetlina, na przełomie IV–V 1984 r. odłowiono na światło kilkadziesiąt okazów.

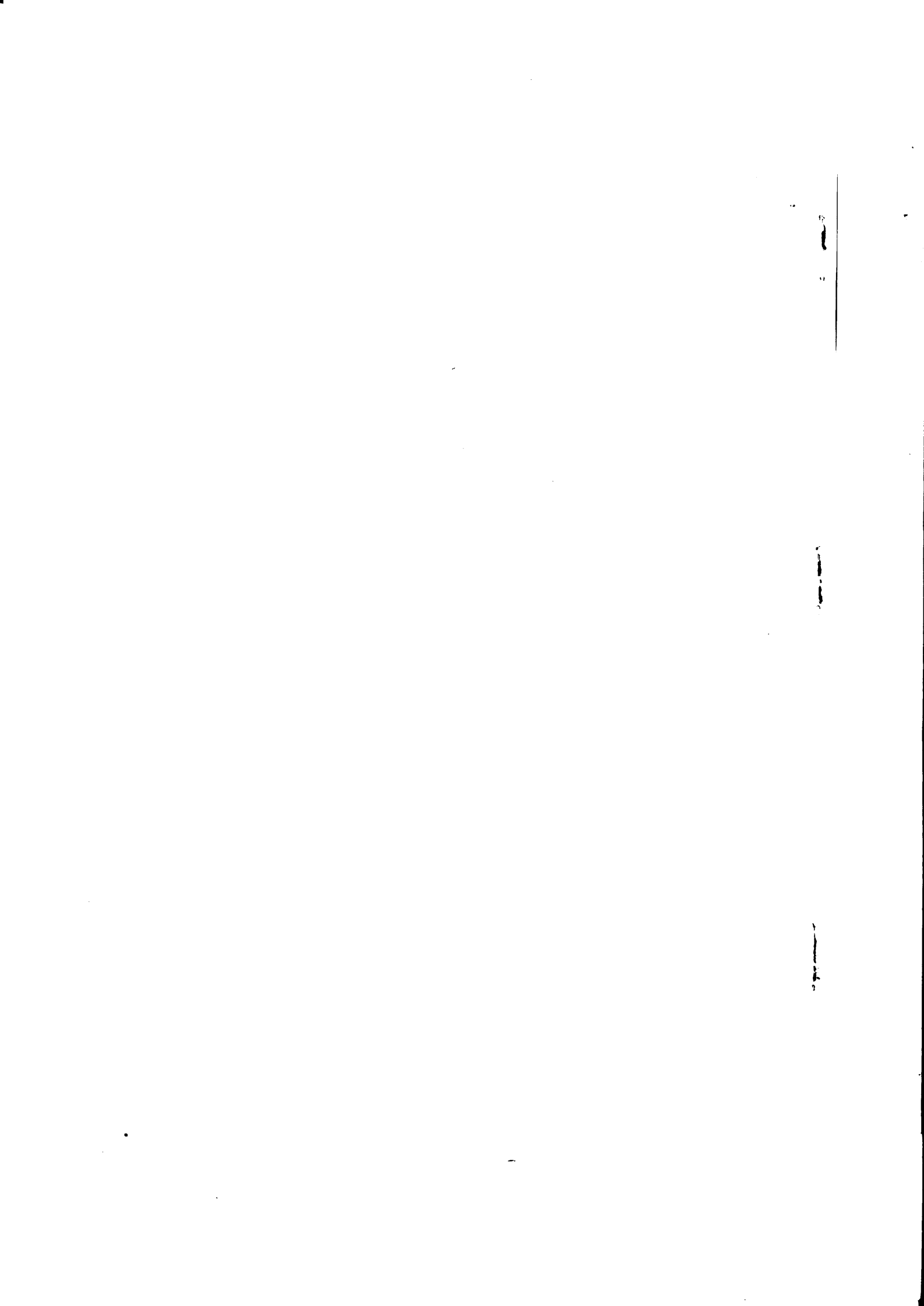
Minucia lunaris (DEN. et SCHIFF.) – Wetlina, 8 V 1984 r. 1 ex.

Przedstawione powyżej rezultaty, będące wynikiem wrywkowych badań, wskazują jednoznacznie na niewystarczający stopień poznania fauny motyli Bieszczadów Zachodnich. Podkreślić można, że znaczna część nowo odkrytych na omawianym terenie gatunków motyli należy do licznie występujących na terenie całego kraju. Nie stwierdzenie ich we wcześniejszych badaniach, spowodowane było nierównomiernością prowadzenia obserwacji w poszczególnych okresach fenologicznych a także nie prowadzeniem badań na obszarze znacznej części Bieszczadów. Nieomal całkowicie pominięty został obszar Bieszczadzkiego Parku Narodowego, w którym ze względów technicznych nie prowadzono badań z wykorzystaniem przynęty świetlnej, szczególnie na połoninach. Ograniczono się jedynie do odłowów na światło w dolinach w miejscowościach Ustrzyki Górne i Wetlina.

Biorąc pod uwagę powyższe fakty należy stwierdzić, że Bieszczadzki Park Narodowy wymaga przeprowadzenia kompleksowych badań faunistyczno-ekologicznych nad całością rzędu *Lepidoptera*, ze szczególnym uwzględnieniem piętra regla dolnego i piętra połonin. Wyniki takich badań, obok poznania fauny motyli Parku, z całą pewnością wykażą dużą liczbę gatunków dotychczas nie stwierdzonych na terenie Bieszczadów Zachodnich.

PIŚMIENICTWO

- BIELEWICZ M., 1973: Motyle większe (*Macrolepidoptera*) Bieszczadów Zachodnich i Pogórza Przemyskiego. Roczn. Muz. Górn. Bytom, Przyroda 7: 170 ss.
- BIELEWICZ M., 1984: Nowe gatunki motyli większych (*Macrolepidoptera*) dla fauny Bieszczadów Zachodnich i Pogórza Przemyskiego. Pol. Pismo Entomol., 54: 407-409.
- BŁESZYŃSKI S., 1965: Motyle - *Lepidoptera*, Miernikowcowate - *Geometridae*. Klucze do Oznaczania Owadów Polski, Warszawa XXVII, 46b: 1-305.
- KRZYWICKI M., in lit. Motyle dzienne Polski. Rękopis.
- RAEBEL P. H., TOLL S., 1962: Fauna motyli Śląska, Miernikowce (*Lepidoptera*, *Geometridae*), Roczn. Muz. Górn. Bytom, Przyroda 1: 7-78.
- URBAHN E. & H., 1939: Die Schmetterlinge Pommerns mit einem vergleichenden überblick über den Ostseeraum. Stett. Ent. Zeit., Stettin, 100: 185-826.
- WOLF P., 1935: Die Grossschmetterlinge Schlesiens. Teil 2, Breslau. 161-341.

Przyczynek do poznania parazytoidów drążeli pędowej – *Blastodacna atra* (HOW.) (*Lepidoptera*, *Blastodacnidae*)

A contribution to the knowledge of parasitoids of the pith moth, – *Blastodacna atra* (HOW.) (*Lepidoptera*, *Blastodacnidae*)

WIKTOR KADŁUBOWSKI, BARBARA WILKANIEC

Katedra Entomologii AR, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań

ABSTRACT. Six parasitoid species found in apple orchards. *Copidosoma woronieckae* Now. played the main part in control of *Blastodacna atra*.

Wiosną 1983 roku stwierdziliśmy w młodym sadzie jabłoniowym, położonym w Chybach koło Poznania, występowanie w znacznym nasileniu drążeli pędowej, *Blastodacna atra* (HOW.) Zaatakowane zostały trzy odmiany jabłoni: „Delikates”, „James Grive” oraz „Prima”. Drążel wyrządza szkody w sadach jabłoniowych, zwłaszcza zaś zagraża szkółkom i młodym nasadzeniom, powodując nieprawidłowości rozwoju korony drzewa, w wyniku niszczenia pąków i młodych pędów. W zaatakowanym pędzie żeruje jedna gąsienica. Bionomię drążeli w warunkach Środkowych Włoch opracował LUCCHESI (1941).

Uszkodzone pędy z więdnącymi a nawet rudziejącymi już liśćmi ścinano sekatorem wraz z nasadowym odcinkiem pędu macierzystego i umieszczono w hodowli insektaryjnej. Pobierania materiału dokonywano kilkakrotnie w ciągu miesiąca czerwca 1983 roku. Zebrane pędy rozkrawano po ukończeniu wylotów tak drążeli, jak i parazytoidów celem przypisania egzuwiiw poczwarkowych do odpowiednich gatunków. W ten sposób udało się zidentyfikować pewną część parazytoidów, zwłaszcza w materiale pozyskanym z końcem czerwca, w którym niektóre pędy były już opuszczone przez imagines w chwili pozyskania pędów.

Łącznie zgromadzono 635 pędów zasiedlonych przez drążel. Z tej liczby pędów w 153 (24,1%) wypadkach wylęły się motyle drążeli, w 444 wypadkach stwierdzono spasożytowanie (69,9%), wreszcie w pozostałych 38 (6,0%) wypadkach zamarcia gąsienic z innych przyczyn.

Na podstawie egzuwiiw poczwarkowych poza drążelą bez trudu można było stwierdzić obecność takich parazytoidów, jak *Copidosoma woronieckae* NOW.,

Elachertus nigrutilus (ZETT.) oraz *Habrocytus vibulenus* (WALK.), bowiem charakterystyczna postać egzuwiów nie budziła wątpliwości.

Oznaczenia parazytoidów dokonał mgr J. GŁOWACKI.

Z hodowli uzyskano następujące gatunki parazytoidów:

Copidosoma woronieckae NOWICKI (*Encyrtidae*)

Badania taksonomii gatunku przeprowadził NOWICKI (1925). Jest to specyficzny parazytoid jaj drążeli, cechujący się rozwojem poliembrionalnym. Rozwój osobniczy przechodzi w wyrosniętej gąsienicy. Wór skórny żywiciela jest wypełniony szczelnie 8–20 baryłkowatymi oprzędami parazytoidea. Poszczególne owady doskonale wygryzają w skórze żywiciela własne otwory wyjściowe. Także na Litwie dominujący parazytoid drążeli (ZAJANČKAUSKAS, 1979), i in., W środkowych Włoszech notowano 60% parazytacji populacji drążeli (LUCHESE 1941).

Elachertus nigrutilus (ZETTERSTEDT) (*Elachertidae*)

Wielozerny, gregaryjny parazytoid zewnętrzny gąsienic. Obok wyeksploatowanej gąsienicy przytwierdza do podłoża lśniące, smolisto-czarne egzuwia poczwarkowe.

Eupelmus urozonus (DALMAN) (*Eupelmidae*)

Wielozerny parazytoid gąsienic. Często parazytoid drugiego stopnia.

Habrocytus vibulenus (WALKER) (*Pteromalidae*)

Parazytoid wyrosniętych gąsienic. Przepoczwarcza się w grubym, wojłokowatym, brudno-białym oprzędzie, wypełniającym komorę wydrążoną w pedzie przez gąsienicę drążeli.

Gregopimpla inquisitor (SCOPOLI) (*Ichneumonidae*)

Parazytoid zewnętrzny gąsienic. Wielozerny.

Scambus calobatus (GRAVENHORST) – (*Ichneumonidae*)

Wielozerny, soliterny, zewnętrzny parazytoid gąsienic.

Jak wynika z tabeli *Copidosoma woronieckae* był w badanej populacji drążeli głównym biotycznym czynnikiem regulującym. Terminem „parazytoidy niezidentyfikowane” objęto te parazytoidy, które jeszcze przed momentem pozys-

Tab. Frekwencja pozyskanych gatunków parazytoidów oraz ich udział w regulacji badanej populacji drążeli pędowej.

Frequency of parasitoid species and their participation in control of the pith moth population.

Gatunek Species	Spasożytnowane osobniki Parasitized specimens		Stopień ograniczenia populacji Degree of population reduction % %
	Liczba Number	%%	
<i>Copidosoma woronieckae</i> NOW.	201	45,5	31,6
<i>Elachertus nigrifulus</i> (ZETT.)	75	16,7	11,8
<i>Habrocytus vibulenus</i> (WALK.)	34	7,7	5,4
<i>Eupelmus urozonus</i> (DALM.)	8	1,8	1,3
<i>Gregopimpla inquisitor</i> (SCOP.)	8	1,8	1,3
<i>Scambus calobatus</i> (GRAV.)	6	1,3	0,9
Parazytoidy niezidentyfikowane Unidentified parasitoids	112	25,2	17,6
Razem Total	444	100,0	69,9

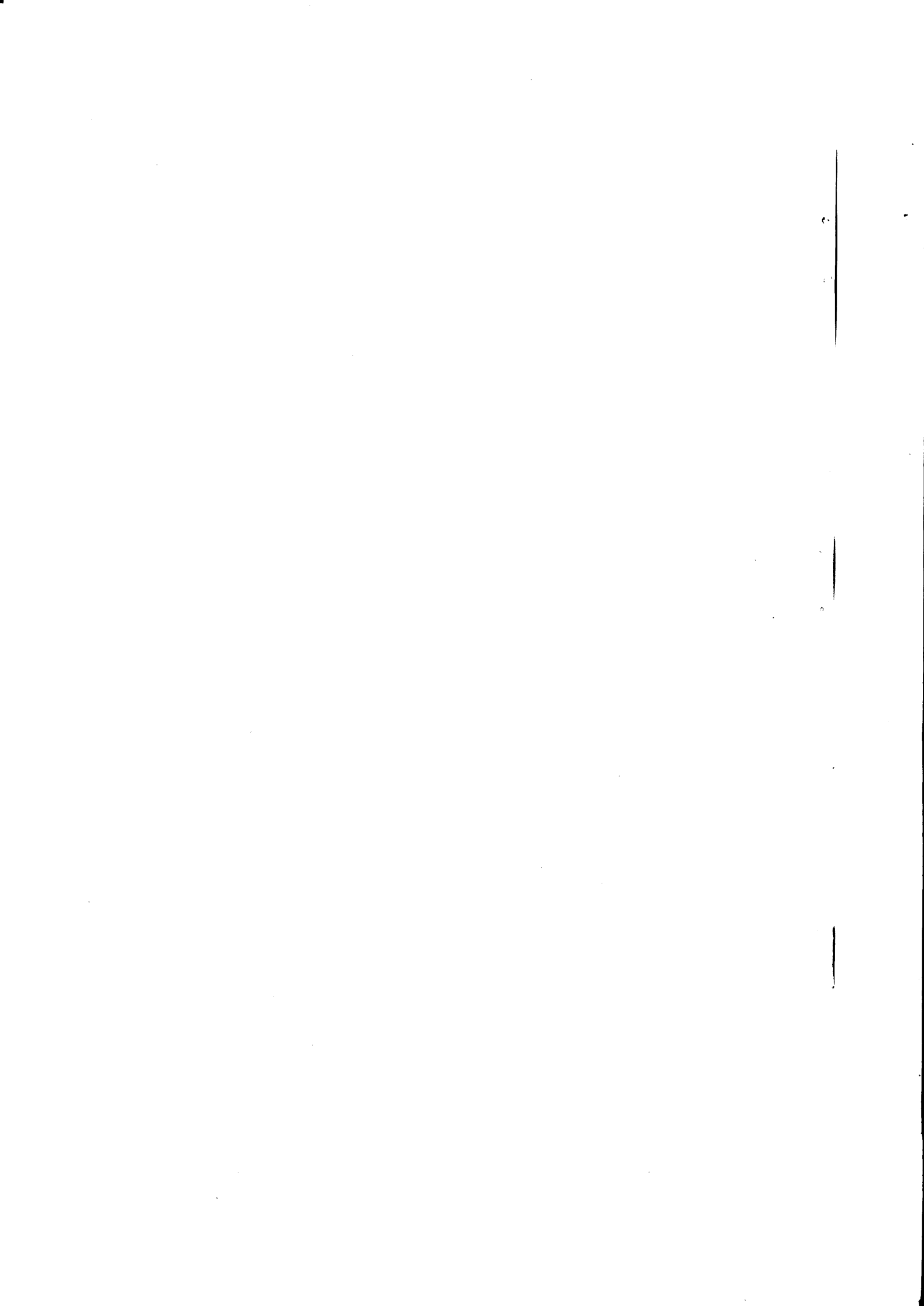
kania materiału opuściły żywiciela pozostawiając jednak tylko fragmenty egzuwiów, nie dające podstaw do identyfikacji szczegółowej. Tym niemniej z dużą pewnością stwierdzamy, że w przytłaczającej większości pochodzą one od przedstawicieli rodziny *Ichneumonidae*. Tym samym parazytoidy gąsienicznikowate miały obok *Copidosoma woronieckae* znaczący udział w ograniczaniu populacji drążeli.

SUMMARY

Parasitoids of *Blastodacna atra* (HOW.) (*Lepidoptera*, *Blastodacnidae*) were studied on apple trees in Chyby near Poznań in 1983. Samples were taken by cutting of pith moth – infested parts of branches, followed by rearing in an insectarium. The following parasitoid species were found: encyrtid *Copidosoma woronieckae* NOW., elachertid *Elachertus nigrifulus* (ZETT.), eupelmid *Eupelmus urozonus* (DALM.) pteromalid *Habrocytus vibulenus* (WALK.), ichneumonids *Gregopimpla inquisitor* (SCOP.) and *Scambus calobatus* (GRAV.). *Copidosoma woronieckae* was the main biotic factor in the reduction of population of *Blastodacna atra*.

PIŚMIENNICTWO

- LUCCHESI E., 1941–1945: Contributi alla conoscenza dei lepidotteri del Melo. V. *Blastodacna putripennella* ZELL. Boll. Lab. Ent. Agraria Portici, 5: 175–175.
- NOWICKI S., 1925: Description d'une nouvelle espèce du genre *Copidosoma* RATZ. (*Hym.*, *Chalc.*, *Encyrt.*) de Pologne parasitant une chenille nuisible (*Blastodacna putripennella*, ZELL.) Pol. Pismo Ent., 4: 83–91.
- ZAJANČKAUSKAS P., JONAITIS V., JAKIMAVIČIUS A., STANIONYTE S., 1979: Entomoparazity nasekomych – vreditelėj sada Litwy. „Mokslas”, Wilnius. 161 ss.

KRÓTKIE DONIESIENIA

59. Nowe stanowiska i uwagi o niektórych polskich kołatkowatych (*Coleoptera*, *Anobiidae*)

New localities and notes on some Polish furniture beetles (*Coleoptera*, *Anobiidae*)

Episernus striatellus (BRISOUT, 1863)

- Wyżyna Małopolska, Rogów k. Koluszek, 29 V 1991, 4 exx., w żółte miski z glikolem zawieszono w koronach jodeł *Abies alba* MILL. (leg. J. SAWONIEWICZ); 19 VI 1991, 1 ex., w żółte miski z glikolem na jodle (leg. J. SAWONIEWICZ);
- Wyżyna Małopolska, Rezerwat Łaznów k. Łodzi, 31 V 1991, 4 exx., w żółte miski z glikolem zawieszono w koronach jodeł *Abies alba* (leg. J. SAWONIEWICZ).

Gatunek rzadko poławiany gdyż najprawdopodobniej cały swój rozwój odbywa w koronach starych drzew iglastych.

Ernobius longicornis (STURM, 1837)

- Wyżyna Małopolska, Rogów k. Koluszek, 28 V 1990, 1 ex., Arboretum SGGW, w czerpak, z roślinności zielnej (leg. J. BOROWSKI).

Anobium (Hadrobregmus) nitidum FABRICIUS, 1792

- Pojezierze Drawskie, Złocieniec, 18 VI 1988, 10 exx., na martwicy bocznej kasztanowca *Aesculus hippocastanum* L. (leg. J. BOROWSKI).

Pospolicie występujący gatunek na martwicach bocznych różnych gatunków drzew liściastych.

Anobium (Hadrobregmus) rufipes FABRICIUS, 1792

- Pojezierze Drawskie, Złocieniec, 20 VI 1989, 2 exx., w pniu martwej czeremchy zwyczajnej *Padus avium* MILL. (leg. J. BOROWSKI).

Gatunek zwykle pojedynczo odławiany na różnych gatunkach drzew i krzewów. Wszystkie moje okazy tego gatunku do tej pory złapane, pochodzą z drzew i krzewów z rodziny *Rosaceae*.

Dorcatoma chrysolina (STURM, 1837)

- Nizina Mazowiecka, Warszawa, rezerwat Lasek-Bielański, 10 VI 1969, 1 ex., oddz 1 b, w zmruszałej kłodzie dębu – *Quercus* sp. (leg. J. WIŚNIEWSKI).

Gatunek rzadko odławiany, głównie w południowej Polsce.

JERZY BOROWSKI, Warszawa

60. Nowe stanowiska i uwagi o niektórych polskich pustoszożowatych (*Coleoptera, Ptinidae*)

New localities and notes on some Polish spider beetles (*Coleoptera, Ptinidae*)

Niptus hololeucus (FALDERMANN, 1835)

- Pojezierze Drawskie, Międzylesie k. Szczecinka, 12 VIII 1991, 1 ex., w domu (leg. R. WÓJCIK).
Gatunek synantropijny, rzadko poławiany ze względu na ukryty tryb życia.

Ptinus (Pseudoptinus) coarctiollis STURM, 1837

- Puszcza Białowieska, 31 V 1991, 1 ex., Monitoring B (pułapki Barbera), powierzchnia 5 (leg. J. M. GUTOWSKI);
- Wyżyna Małopolska, Rogów k. Koluszek, 6 VI 1989, 1 ex., prześwietlony LMśw, w runie, na czerpak (leg. J. BOROWSKI).

Gatunek rzadko i pojedynczo poławiany, związany z lasami mieszаныmi zwłaszcza z dużym udziałem dębu.

Ptinus (Bruchoptinus) rufipes OLIVIER, 1790

- Nizina Mazowiecka, Warszawa, 13 VI 1991, 8 exx., w projektowanym rezerwacie „Skarpa Ursynowska”, na martwicach bocznych drzew liściastych: lipa drobnolistna *Tilia cordata* MILL., wierzba biała *Salix alba* L., robinia akacja *Robinia pseudacacia* L. (leg. J. BOROWSKI);
- Wyżyna Małopolska, Rogów k. Koluszek, 25 VIII 1992, 1 ex., w ogrodzie, w żółte miski wkopane w ziemię (leg. J. SAWONIEWICZ)

Jeden z pospolitszych gatunków pustoszy związanych z drewnem gatunków liściastych, szczególnie chętnie zasiedlający cienkie gałęzie robinii akacji *Robinia pseudacacia* L.

Ptinus (Ptinus) subpilosus STURM, 1837

- Puszcza Białowieska, 19 IV 1991, 6 exx., Monitoring Mk (pułapki Moericke'go zawieszane w koronach drzew), powierzchnia 4; na innych powierzchniach - 29 exx., (leg. J. M. GUTOWSKI);
- Pojezierze Pomorskie, Stara Brda Pilska k. Miastka, 24 VIII 1989, 3 exx., pod odstającą korą dębu szypułkowego *Quercus robur* L. (leg. J. BOROWSKI).

Najpospolitszy pustosż Puszczy Białowieskiej, związany głównie z obumarłymi dębami *Quercus* spp.

Ptinus (Cyphoderes) raptor STURM, 1837

- Beskid Sądecki, Kopciowa k. Krynicy, 4 IX 1992, 4 exx., w stajni, (leg. J. BOROWSKI); larwy rozwijały się w trutce na szczury a następnie przepoczwarzały w drewnianym parapecie okiennym;
- Nizina Mazowiecka, Warszawa, 20 XI 1992, 1 ex., w gablocie z wylinkami ważek (leg. C. BYSTROWSKI).

Gatunek występujący w pomieszczeniach zamkniętych oraz na terenach otwartych, głównie w lasach. Jest gatunkiem stosunkowo często odławianym.

JERZY BOROWSKI, Warszawa

61. *Acrotrichis rosskotheni* SUNDT (*Coleoptera, Ptiliidae*), nowy dla fauny Polski*Acrotrichis rosskotheni* SUNDT (*Coleoptera, Ptiliidae*), new to the Polish fauna

W opracowanej przez J. K. MŁYNARSKIEGO rewizji polskich przedstawicieli rodzaju *Acrotrichis* (*Acta Zool. Cracov.*, 1984, 27: 305–376) wykazanych zostało 17 gatunków. Poniżej podaję stanowisko nowego dla Polski gatunku:

Acrotrichis rosskotheni SUNDT, 1971

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 25 VII – 8 VIII 1989, 1 samica wysiana z przyrody butwiejących chwastów, leg. L. BOROWIEC.

Niedawno opisany gatunek, zwykle nie odróżniany od pokrewnych, prawdopodobnie szeroko rozmieszczony w północnej i środkowej Europie. Cechy diagnostyczne i rysunek spermateki podane są w dobrym opisie oryginalnym.

Oznaczenie sprawdził dr C. JOHNSON (Manchester, Anglia) za co składam Mu serdeczne podziękowanie.

LECH BOROWIEC, Wrocław

62. Nowe stanowiska i uwagi do kilku gatunków z rodzaju *Orthoperus* STEPHENS, 1829 (*Coleoptera, Corylophidae*)

New records and notes on some species of the genus *Orthoperus* STEPHENS, 1829 (*Coleoptera, Corylophidae*)

Dzięki uprzejmości p. S. BOWESTEAD'a (Manchester, Anglia), który opracowuje rewizję europejskich gatunków z rodzaju *Orthoperus* STEPHENS, mieliśmy możliwość zweryfikowania oznaczeń *Corylophidae* z naszego zbioru. Okazało się, że błędnie interpretowaliśmy dwa gatunki. Zweryfikowane dane, z nowymi stanowiskami dla paru rzadkich gatunków, podajemy poniżej.

Orthoperus nigrescens STEPHENS

– Puszcza Białowieska, Polana Białowieska, 15–27 VI 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.

Niedawno podany przez nas po raz pierwszy z Polski, z Rudy Milickiej na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej. Gatunek ten jest niezmiernie rzadki w całym areale swojego rozszedlenia.

Orthoperus punctulatus REITTER

– Puszcza Białowieska, Rezerwat Krajobrazowy, 15–27 VI 1991, 2 exx., leg. L. BOROWIEC.

– Roztocze, rezerwat „Bukowa Góra”, 22–23 VI 1990, 11 exx., leg. L. BOROWIEC et J. KANIA.

Bardzo rzadki gatunek, do tej pory podawany tylko z Górnego Śląska i Beskidu Wschodniego. Gatunek ten błędnie interpretowaliśmy jako *O. atomus* (*Wiad. Entomol.*, 1991, 10: 215–218), toteż rysunki z cytowanej pracy dotyczące *O. atomus*, należy odnieść do *O. punctulatus*.

Orthoperus atomus (GYLLENHAL)

– Puszcza Białowieska, Polana Białowieska, 15–27 VI 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; oddz. 161–163, 24 VI 1991, 3 exx., leg. L. BOROWIEC et J. KANIA.

W pracy poświęconej chrząszczom nowym dla Puszczy Białowieskiej (*Wiad. Entomol.*, 1992, 11: 133–141) błędnie podaliśmy jako nowy dla Polski *O. intersitus* BRUCE. Odnosne okazy należą do

O. atomus, natomiast wykazane w tej pracy okazy *O. atomus* należy odnieść do *O. punctulatus*. *O. intersitus* powinien zostać wykreślony z fauny Polski.

Chcieliśmy serdecznie podziękować p. S. BOWSTEAD'owi za weryfikację oznaczeń naszej kolekcji *Corylophidae*.

LECH BOROWIEC, Wrocław;
JAROSŁAW KANIA, Wrocław

63. Nowe dane i uwagi o występowaniu w Polsce niektórych gatunków z nadrodziny sprężyków (*Coleoptera, Elateroidea*)

New data and notes on the distribution of some elateroid species (*Coleoptera, Elateroidea*) in Poland

Niniejsze doniesienie jest kontynuacją naszej wcześniejszej notatki (BUCHHOLZ, OSSOWSKA, (1992) 1993: *Wiad. Entomol.*, **11**, 4: 254). Niżej uzupełniamy informacje o występowaniu w Polsce, dla kolejnych 3 gatunków z rodzin *Elateridae* i *Eucnemidae*. Materiał dowodowy znajduje się w naszych zbiorach i był (poza zaznaczonym) przez nas zebrany.

Ampedus cinnabarinus (ESCHSCH.)

– Puszcza Białowieska: FD95 ad Masiewo, oddz. 226D, 12 V 1982, leg. J. ŁUGOWOJ, 1 ex.; FD94 Gródek, V 1985, leg. C. WATAŁA, 4 exx.

Gatunek podany z większości krain w Polsce, jednak głównie w oparciu o materiały zebrane przed ponad 80 laty. Aktualnie znajdowany bardzo sporadycznie. Nowy dla Puszczy Białowieskiej.

Ampedus nigerrimus (LACORD.)

– Nizina Sandomierska: Lasy Janowskie, FB01 ad Janów Lubelski, oddz. 207, 24 IV 1986, 1 ex., wilgotny bór mieszany; Puszcza Niepołomicka, DA55 ad Ispina, 25 II 1990, 5 exx., rezerwat „Lipówka”, grąd. Na obu stanowiskach chrząszcze zebrane zostały w leżących na ziemi, silnie zmruszałych, porośniętych mchem konarach i pniach prawdopodobnie dębowych, w próchnie wilgotnym, barwy ciemnoczerwonobrunatnej.

Rzadki gatunek europejski, znany w Polsce z 9 krain południowych, oraz (na podstawie doniesienia z 1938 r.) z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, (Gorzów Wielkopolski), przy czym występowanie w tej krainie winno być naszym zdaniem potwierdzone. Z Niziny Sandomierskiej dotychczas nie podawany.

Isorhipis melasoides (CAST.)

– Beskid Wschodni: Beskid Niski, EV47 ad Barwinek, rez. „Modrzyna”, 2 VII 1987, 1 ex., leg. D. KUBISZ, pod korą wałka bukowego (martwy).

Nadzwyczaj rzadki gatunek, w Polsce znany zaledwie z trzech krain, wyłącznie na podstawie dawnych znalezisk. Z Beskidu Wschodniego (okolice Przemyśla) podany w 1925 r. w oparciu o błędnie oznaczony okaz *I. marmottani* (BONV.) (BUCHHOLZ, BURAKOWSKI, 1989: *Przegl. Zool.*, **33**, 1: 89–95), w związku z czym jest on gatunkiem nowym dla tej krainy.

W lutym 1993 r. ukazała się (datowana rokiem 1991) praca TARNAWSKIEGO i KORNALEWICZ (*Fragm. Faun.*, **35**, 13: 185–202.) „Sprężykowate (*Coleoptera, Elateridae*) polskich Tatr i Kotliny Nowotarskiej”, w której wykorzystane zostały udostępnione przed ponad 6-ciu laty w. wym. autorom dane o m. in. *Idolus picipennis* (BACH). Na skutek przeoczenia (zapomnienia) powtórzyliśmy w naszym poprzednim doniesieniu (BUCHHOLZ, OSSOWSKA, (1992) 1993) informację o aktualnym występowaniu tego gatunku w Tatrach. Obie informacje opierają się na tej samej serii okazów.

LECH BUCHHOLZ, Poznań;
MALGORZATA OSSOWSKA, Kraków

64. *Trachyphloeus spinimanus* GERMAR, 1824 w Karpatach Polskich oraz nowe dla fauny Gorców i Pienin Spiskich gatunki ryjkowców (*Coleoptera, Curculionoidea*)

Trachyphloeus spinimanus GERMAR, 1824 in the Polish Carpathian Mts. and weevil species (*Coleoptera, Curculionoidea*) new to the fauna of the Gorce and Pieniny Spiskie Mts.

Trachyphloeus spinimanus GERMAR, 1824

- Gorce: Huba (UTM DV74), 17 VI 1992, 1 ex., zebrany czerpakiem z roślinności na „ciepłym” zboczu nad Dunajcem.

Jest to piąty z kolei gatunek z rodzaju *Trachyphloeus* GERMAR, 1817, wykazany w Karpatach Polskich. Wcześniej był podawany z kilku stanowisk na Wyżynie Lubelskiej i Krakowskiej oraz z Gór Pieprzowych, Niecki Nidy i Bielinka nad Odrą.

Bagous tempestivus (HERBST, 1795)

- Gorce: Podbrzezie (DV74), 27 IV 1992, 2 exx. czerpakiem w zbiorowisku roślinności synantropijnej.

Rhinoncus castor (FABRICIUS, 1792)

- Gorce: Huba, 1 VII 1992, 6 exx. na „ciepłym” zboczu nad Dunajcem.

Łącznie z podanymi przez PETRYSZAKA i KNUTELSKIEGO (Zesz. Nauk. UJ, Pr. Zool. 1987, 33: 43-83) 252 gatunkami, fauna ryjkowców Gorców obecnie liczy 255 gatunków.

Apion urticarium (HERBST, 1784)

- Pieniny Spiskie: Rezerwat „Zielone Skałki” (DV74), 19 VIII 1992, 1 ex. w „ciepłych” zaroślach; Niedzica (DV74), 19 VIII, 1 ex. w runie „cieplej” części grądu i 17 IX 1992, 1 ex. na „cieplej” łące na Pd.-Wsch. stokach wzgórza zamkowego.

Apion gyllenhali KIRBY, 1808

- Pieniny Spiskie: Niedzica, 2 IX, 1 ex. i 17 IX 1992, 1 ex. w runie „chłodnej” części grądu na Pn.-Zach. stokach wzgórza zamkowego.

Apion vicinum KIRBY, 1808

- Pieniny Spiskie: Niedzica, 17 IX 1992, 1 ex. w runie „ciepłego” grądu i 8 X 1992, 1 ex. w runie „chłodnego” grądu na wzgórzu zamkowym; Falsztyn (DV74), 13 V 1992, 1 ex. na zrębie nad Dunajcem.

Apion reflexum GYLLENHAL, 1833

- Pieniny Spiskie: Frydman (DV74), 19 VIII 1992, 1 ex. w zaroślach wierzbowych nad Białką.

Apion interjectum DESBROSHERS, 1895

- Pieniny Spiskie: Niedzica, 27 IV, 1 ex. czerpakiem na „cieplej” łące i 17 IX 1992, 1 ex. ze ściółki „ciepłego” grądu na wzgórzu zamkowym.

Phyllobius maculicornis GERMAR, 1824

- Pieniny Spiskie: Falsztyn, 17 VI 1992, 2 exx. w zrębie nad Dunajcem.

Tychius meliloti STEPHENS, 1831

- Pieniny Spiskie: Falsztyn, 1 VII 1992, 1 ex. na zrębie nad Dunajcem; Niedzica, 27 V, 1 ex. w runie „ciepłego” grądu oraz 1 VII 1992 1 ex. na „cieplej” łące na wzgórzu zamkowym; Rezerwat „Zielone Skałki”, 8 X 1992, 1 ex. ze ściółki „ciepłych” zarośli krzewiastych.

Zacladus geranii (PAYKULL, 1880) (= *Z. affinis* PAYKULL, 1792, nec SCHRANK, 1781)

- Pieniny Spiskie: Niedzica, 27 IV, 1 ex., 13 V, 5 exx., 27 V, 1 ex i 28 VII 1992, 10 exx. w runie „chłodnego” grądu na wzgórzu zamkowym.

Anoplus plantaris NAEZEN, 1794

- Pieniny Spiskie: Niedzica, 13 V 1992, 1 ex. w „ciepłym” grądzie na wzgórzu zamkowym.

Razem z wykazanymi wcześniej przez KNUTELSKIEGO i współautorów, 207 gatunkami (Ochr. Przynr., 1992, 50, 2:109-123.) oraz *Apion pubescens* KIRBY i *A. varipes* GERMAR, podanymi w „Katalogu Fauny Polski” (cz. XXIII, tom 18, 1992), aktualny stan fauny ryjkowców Pienin Spiskich wynosi 218 gatunków.

Populacje *Apion reflexum* i *Trachyploeus spinimanus* – gatunków kserotermofilnych – zwłaszcza tego ostatniego nie latającego ryjkowca - wydają się być w przyszłości szczególnie zagrożone w tej części polskich Karpat. Związane jest to z położeniem stanowisk tych gatunków w bezpośredniej strefie zagrożeń zbiornika zaporowego, który budowany jest na Dunajcu w okolicach Czorsztyna i Niedzicy.

STANISŁAW KNUTELSKI, Kraków;
ZBIGNIEW WITKOWSKI, Kraków

65. Stonkowate (*Coleoptera*, *Chrysomelidae*) nowe dla Puszczy Białowieskiej

Chrysomelidae (*Coleoptera*) new to the Białowieża Forest

Crioceris (*Lilioceris*) *lilii* (SCOP.)

- Białowieża, Park Dyrekcyjny (Fd94), 15 V 1993, 13 exx., leg et coll T. MOKRZYCKI, na pędach i liściach *Lilium candidum* L.

Gatunek ten był licznie obserwowany na liściach ogrodowych. Do tej pory nie wykazywany z Podlasia i Puszczy Białowieskiej. Najbliższe znane stanowiska znajdują się na Mazowszu.

Crioceris (*Crioceris*) *asparagi* (L.)

- Białowieża, Park Dyrekcyjny, 15 V 1993, 2 exx., leg et coll T. MOKRZYCKI, na pędzie *Asparagus officinalis* L.

Gatunek ten był obserwowany w pojedynczych egzemplarzach. Jest znacznie rzadszy niż *C. duodecimpunctata* (L.). Nie podawany z Podlasia. Najbliższe znane stanowiska są na Mazowszu.

Crioceris (*Crioceris*) *duodecimpunctata* (L.)

- Białowieża, Park Dyrekcyjny, 15 V 1993, 15 exx., leg et coll T. MOKRZYCKI, na pędzie *Asparagus officinalis* L.

Gatunek ten pospolicie występujący na pędach szparaga nie był do tej pory notowany z Podlasia. Najbliższe znane stanowiska znajdują się na Mazowszu.

TOMASZ MOKRZYCKI, Warszawa

66. Spostrzeżenia lepidopterologiczne z Tatr

Lepidopterological observations from the Tatra Mts.

Oreopsyche plumifera (O.) (*Psychidae*)

- Przełęcz Chuda w Tatrach zachodnich – 1850 m n.p.m. (UTM – DV15), 2 exx. 27 czerwca 1990 r. Motyle latały przy słonecznej pogodzie o godz. 16.00. W Polsce gatunek ten stwierdzony był tylko przed 60 laty w Zawierciu i Rzeszowie (w miesiącu kwietniu i maju). Na wyraźnie późniejszy okres pojawu w Tatrach niewątpliwie mają wpływ czynniki klimatyczne.

Cidaria achromaria (L.) (*Geometridae*)

- masyw Czerwonych Wierchów – 1800 m n.p.m. (UTM – DV15) 1 ex. 28 czerwca 1990 r. Motyl siedział pod przywieszką skalną. Gatunek ten stwierdzony był w Polsce wyłącznie z Tatr i tylko w dwóch egzemplarzach z terenów położonych znacznie niżej – z Doliny Chochołowskiej i z Korycisk Wielkich.

Erebia medusa (F.) (*Satyridae*)

- Polana Kalatówki – 1230 m n.p.m., Hala Kondratowa – 1300 m n.p.m., Dolina Suchej Wody – 1250 m n.p.m. (UTM – DV25), pojedyncze egzemplarze spotykane w trzeciej dekadzie czerwca i w pierwszej dekadzie lipca 1990 i 1991 r. Dotychczas wykazany w 1 ex. 12 lipca 1957 z Doliny Tomanowskiej – 1100 m n.p.m. Motyle należały do ssp. *hippomedusa* (O.), były nieco mniejsze od formy nominatywnej, mniej kontrastowo ubarwione oraz o mniejszych plamkach i oczkach na obu parach skrzydeł.

JANUSZ SOSIŃSKI, Poznań

67. Nowe stanowisko *Parnassius mnemosyne* (L.) (*Lepidoptera, Papilionidae*) w PolsceA new locality of *Parnassius mnemosyne* (L.) (*Lepidoptera, Papilionidae*) in Poland

Podczas prowadzonych wiosną 1991 roku doraźnych obserwacji entomologicznych w północno-wschodniej części kraju stwierdzono nowe stanowisko występowania *Parnassius mnemosyne* (L.) w Polsce:

- Puszcza Romincka UTM-FF02, 1 ex ♀ 24 V 1991 r.

Gatunek ten zasiedla głównie południowe (górskie i podgórskie) rejony Polski, gdzie liczba znanych stanowisk wyraźnie rośnie w kierunku wschodnim. W północno-wschodniej części kraju wykazany był wcześniej z okolic Elbląga (dane z przed 60 lat), a w ostatnim dziesięcioleciu stwierdzony został na terenie Puszczy Boreckiej i Puszczy Białowieskiej.

Z uwagi na pojedynczy egzemplarz motyla z Puszczy Rominckiej nie było możliwe określenie jego przynależności podgatunkowej. Charakterystyczne jednak jest, że motyl ten był o około 20% mniejszy od pochodzącego z Puszczy Białowieskiej.

JANUSZ SOSIŃSKI, Poznań

68. Nowe stanowiska sówkowatych (*Lepidoptera, Noctuidae*) w Polsce

New records of noctuid moths (*Lepidoptera, Noctuidae*) in Poland

Hypenodes humidalis DOUBLEDAY, 1850 (= *turfosalis* (WOCKE, 1850))

- Polesie Lubelskie: FB79 Kosyń, 19 VI 1993, 8 exx. J. NOWACKI leg.
- Roztocze: FB40 rez. „Nart”, 23 VI 1993, 1 ex. J. NOWACKI leg; FB51 rez. „Łąki Wieprzeckie”, 22 VI 1993, 2 exx. J. NOWACKI leg.

Gatunek lokalny, stwierdzony na nielicznych stanowiskach na terenie całego kraju.

Schranksia costastrigalis (STEPHENS, 1835)

- Roztocze: FB51 rez. „Łąki Wieprzeckie”, 22 VI 1993, 1 ex. J. NOWACKI leg.

Gatunek lokalny, stwierdzony na nielicznych stanowiskach na terenie całego kraju. Nowy dla Roztocza.

Schranksia taenialis (HÜBNER, 1809)

- Roztocze: FA87 Hrebenne, 19 VIII 1991 1 ex. J. SOSIŃSKI leg.

Gatunek lokalny, stwierdzony na kilku rozproszonych stanowiskach na terenie całego kraju. Nowy dla Roztocza.

Xylomoia graminea (GRAESER, 1889)

- Polesie Lubelskie: FB79 Kosyń, 19 VI 1993, 1 ex. J. BUSZKO leg.

Gatunek znany w Polsce od 1988 roku, kiedy to jako nowy dla Europy wykazany został z czterech stanowisk na Roztoczu. Przedstawione stanowisko na Polesiu znajduje się około 120 km na północ od stanowisk na Roztoczu. Wydaje się zatem, że omawiany gatunek powinien być szerzej rozsiadlony, szczególnie w Polsce wschodniej.

Lithophane lamda (FABRICIUS, 1787)

- Puszcza Augustowska: FE37 Blizna, 20 IV 1963, 2 exx. E. ŚWIDERSKI leg.
- Roztocze: FB50 Krasnobród, 29 IX 1954, 1 ex. E. ŚWIDERSKI leg.

Gatunek lokalny, stwierdzony na nielicznych stanowiskach na terenie całego kraju. Nowy dla Puszczy Augustowskiej i Roztocza.

Hadena irregularis (HUFNAGEL, 1766)

- Roztocze: FB51 Kąty II (Góra Wieprzecka), 21 VI 1993, 1 ex. J. BUSZKO leg.

Gatunek lokalny, stwierdzony na nielicznych stanowiskach na terenie całego kraju. Nowy dla Roztocza.

Heliophobus kitti (SCHAWERDA, 1914)

- Puszcza Augustowska: FE68 Brożane, 20 VII 1987, 1 ex. J. NOWACKI leg.

W Polsce wykazany wcześniej z Woli Krzywieckiej koło Przemyśla, Pienin i Puszczy Białowieskiej. Nowy dla Puszczy Augustowskiej.

Noctua interposita (HÜBNER, 1790)

- Roztocze: FA87 Siedliska koło Hrebenne, 24 VI 1993, 2 exx. S. KERPPOLA et J. KAITILA leg.

W Polsce jako rzadki, znany z pojedynczych stanowisk jedynie w południowej części kraju, od Śląska po Bieszczady. Nowy dla Roztocza.

Z głębokim żalem zawiadamiamy, że w dniu 15 maja 1993 roku,
zmarł w wieku 66 lat

prof. dr hab.
CZESŁAW KANIA

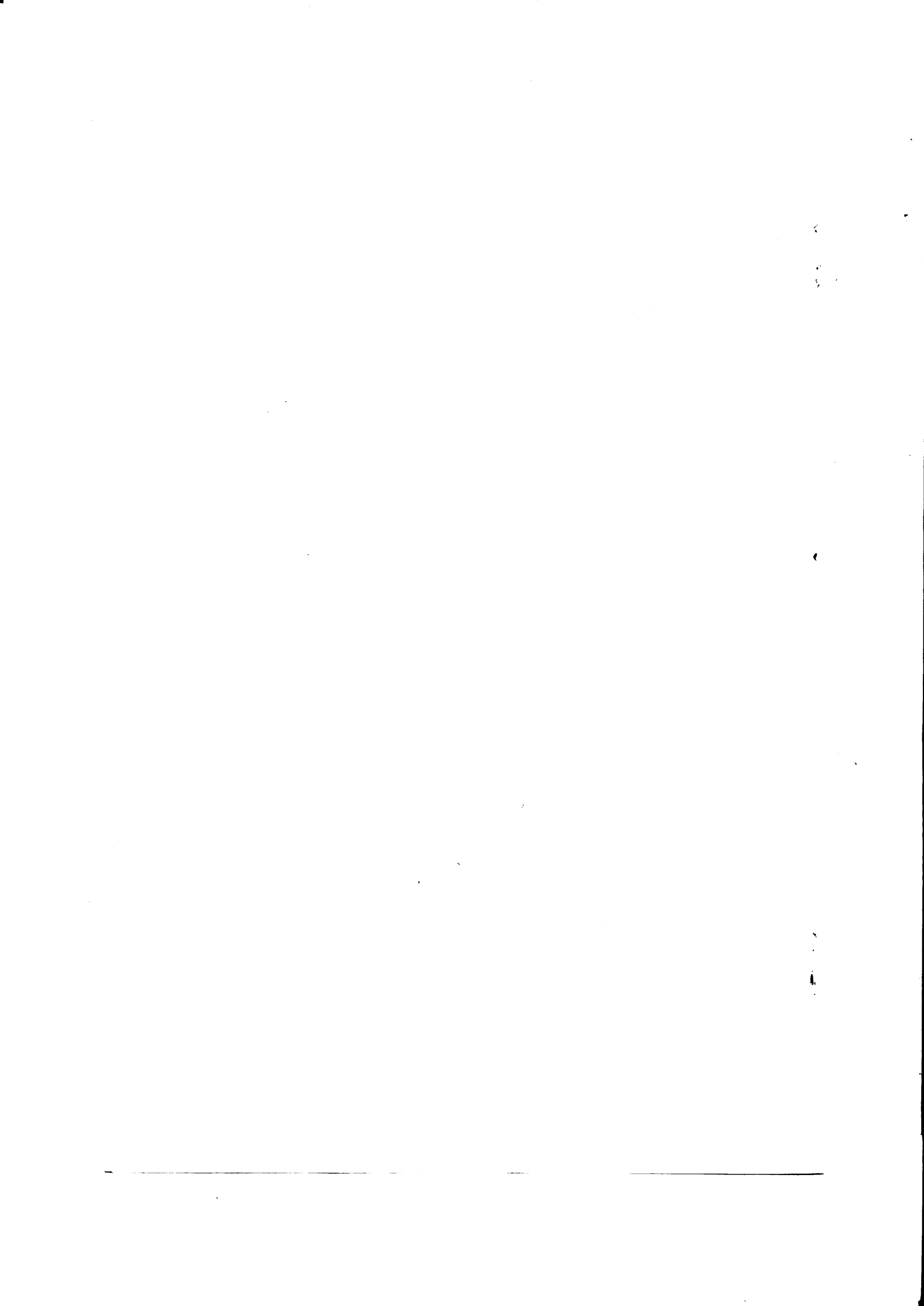
specjalista w zakresie entomologii stosowanej, kierownik Katedry Entomologii Rolniczej AR we Wrocławiu, wice-przewodniczący Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, przedstawiciel Polski w Międzynarodowym Komitecie Entomofaunistycznym.

Odszedł od nas zasłużony nauczyciel akademicki, przyjaciel młodzieży akademickiej i młodych pracowników nauki, autor wielu prac naukowych i popularyzatorskich, prawy i szlachetny człowiek.

Pochowany został na Cmentarzu przy ul. Grabiszyńskiej we Wrocławiu.

Cześć Jego Pamięci

Zarząd Główny PTEnt.
i Redakcja „Wiadomości Entomologicznych”

● Piśmiennictwo do artykułów należy dołączyć na oddzielnej stronie. Powinno ono dotyczyć tylko pozycji cytowanych w tekście i być zestawione według alfabetycznego porządku nazwisk autorów, z podaniem nazwiska i inicjałów imion, roku wydania, pełnego tytułu pracy, skróconego tytułu wydawnictwa, miejsca wydania, (w przypadku wydawnictw ciągłych nie będących czasopismami), tomu (ewentualnie także zeszytu) i liczby pierwszej i ostatniej strony. Np.

MARCINKOWSKI H., 1984: Rzadkie gatunki motyli większych (*Macrolepidoptera*) z Gór Sowich. Pol. Pismo Ent., **54**: 229-230.

BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1985: Chrząszcze *Coleoptera* – *Buprestoidea*, *Elateroidea* i *Cantharoidea*. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **10**: 1-401.

Przy wydawnictwach zwartych należy podać ponadto nazwę instytucji wydawniczej z jej siedzibą. Np. JURA C. (red.), 1988: Biologia rozwoju owadów. PWN, Warszawa. 250 ss.

● Transliterację z alfabetów nielacińskich należy przeprowadzać według Polskiej Normy.

● Do prac historiograficznych, przedstawiających sylwetki entomologów, należy dołączyć możliwie pełny wykaz ich publikacji z zakresu entomologii, a w treści tychże prac zaprezentować pozostałą, entomologiczną spuściznę materialną danego entomologa (zbiory, księgozbiór itp.) z podaniem jej aktualnych losów.

● W artykułach i doniesieniach (za wyjątkiem recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich) należy przy nazwach systematycznych rodzajów i gatunków cytowanych po raz pierwszy w pracy, umieszczać nazwiska (lub ich skróty) odpowiednich autorów (według zasad przyjętych w „Międzynarodowym Kodeksie Nomenklatury Zoologicznej”).

● Zaleca się:

- podawanie elementów daty w kolejności – dzień, miesiąc, rok, przy czym miesiące należy oznaczać słownie lub liczbami rzymskimi;
- podawanie przy nazwach stanowisk, oznaczeń według siatki UTM;
- nie stosowanie w maszynopisach ukośnej kreski w zamian za nawias okrągły.

● W celu zapewnienia odpowiedniego poziomu merytorycznego, artykuły przed przyjęciem do druku będą przedstawiane do zaopiniowania specjalistom z odpowiedniej dziedziny. Nadsyłanie do „Wiadomości Entomologicznych” artykułów o identycznej treści jak wysyłane do publikacji w innych czasopismach jest – rzecz jasna – niedopuszczalne.

● Materiały do druku prosimy przysyłać na adres Redakcji. Do przesłanych materiałów należy dołączyć: adres korespondencyjny z telefonem oraz kserokopię dowodu uiszczenia opłat statutowych PTE za rok bieżący (lub inny dokument potwierdzający ich uiszczenie). Pierwszeństwo druku, przy dużej ilości nadsyłanych prac, mają prenumeratorzy „Wiadomości Entomologicznych”.

● Autorzy artykułów otrzymują bezpłatnie 50 nadbitków. Autorzy doniesień naukowych, komunikatów, sprawozdań i materiałów kronikarskich otrzymują nadbitki według każdorazowo ustalonego podziału, natomiast autorzy recenzji, polemik, sprostowań itp. nadbitków nie otrzymują.

„Wiadomości Entomologiczne” drukują odpłatnie ogłoszenia drobne i reklamy popularyzujące wyroby i usługi mające zastosowanie w szeroko pojętej działalności entomologicznej. Za treść ogłoszeń i reklam Redakcja nie odpowiada. W ogłoszeniach drobnych opłata wynosi 1.000,- zł od znaku, natomiast opłata za reklamy ustalana jest każdorazowo na drodze umowy między reklamującym a Redakcją. Członkom rzeczywistym i wspierającym Polskiego Towarzystwa Entomologicznego przysługuje 20% zniżka.

WARUNKI PRENUMERATY – SUBSCRIPTION ORDERS

PRENUMERATA KRAJOWA

- Prenumeratę krajową dla osób fizycznych nie będących członkami PTEnt. oraz osób prawnych prowadzi Biblioteka Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław. Wpłaty na rok 1993, w wysokości 80 tys. zł., przyjmowane są na konto:

B.H.K. SA o/Wrocław
nr 489209-1179-132

- Zamówienia hurtowe prosimy kierować na adres Redakcji. Przy zakupie powyżej 30 egzemplarzy udzielamy 20% rabatu.
- Prenumeratę dla członków PTEnt., z 20% zniżką, przyjmuje Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Entomologicznego (ZG PTEnt., ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław, B.H.K. SA o/Wrocław nr 489209-1179-132)
- Sprzedaż pojedynczych numerów oraz subskrypcję na stałą dostawę prowadzą Oddziały ORPAN na terenie całego kraju.

FOREIGN SUBSCRIPTION

Subscription order and all payments should be addressed:
Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Oddział w Poznaniu, Dąbrowskiego 159,
60-594 Poznań, Poland. Our account:

No. 63513-2596-132

is placed in:

PKO Bank Państwowy, I O/Poznań, Poland.

Price (1993): institutional – 30 USD, personal – 20 USD, single fascicles
– 10 USD each.